ЗВІТ
ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2021-2027 РОКИ І ПЛАНУ ЗАХОДІВ НА 2021–2023 РОКИ З РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2021-2027 РОКИ

Розробник:

Директор М.К. Уразовська

Еколог О.С. Божко

Харків

2020

Зміст

	ВСТУП	**3**
1	**ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, ЙОГО ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ**	**4**
2	**ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ, ЯКЩО ДОКУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕННО (ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)**	**9**
3	**ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА СТАНУ ЙОГО ЗДОРОВ'Я НА ТЕРИТОРІЯХ, ЯКІ ЙМОВІРНО ЗАЗНАЮТЬ ВПЛИВУ (ЗА АДМІНІСТРАТИВИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)**	**19**
4	**ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, У ТОМУ ЧИСЛІ РИЗИКИ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, ЗОКРЕМА ЩОДО ТЕРИТОРІЙ З ПРИРОДООХОРОННИМ СТАТУСОМ (ЗА АДМІНСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)**	**22**
5	**ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ПОВЯЗАНІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯМ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ВСТАНОВЛЕННІ НА МІЖНАРОДНОМУ, ДЕРЖАВНОМУ ТА ІНШИХ РІВНЯХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, А ТАКОЖ ШЛЯХИ ВРАХУВАННЯ ТАКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВВАННЯ**	**26**
6	**ОПИС НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ВТОРИННИХ, КУМУЛЯТИВНИХ, СИНЕРГІЧНИХ, КОРОТКО-, СЕРЕДНЬО- ТА ДОВГОСТРОКОВИХ (1, 3-5 ТА 10-15 РОКІВ ВІДПОВІДНО, А ЗА НЕОБХІДНОСТІ - 50-100 РОКІВ), ПОСТІЙНИХ І ТИМЧАСОВИХ, ПОЗИТИВНИХ І НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ**	**29**
7	**ЗАХОДИ ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ**	**33**
8	**ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ, ЩО РОЗГЛЯДАЛИСЯ, ОПИС СПОСОБУ, В ЯКИЙ ЗДІЙСНЮВАЛАСЯ СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА, У ТОМУ ЧИСЛІ БУДЬ-ЯКІ УСКЛАДНЕННЯ (НЕДОСТАТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ТАКОЇ ОЦІНКИ)**	**35**
9	**ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧЕННІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ**	**36**
10	**ОПИС ЙМОВІРНИХ ТРАНСКОРДОННИХ НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ (ЗА НАЯВНОСТІ)**	**39**
11	**РЕЗЮМЕ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ ІНФОРМАЦІЇ, ПЕРЕДБАЧЕНОЇ ПУНКТАМИ 1-10 ЦІЄЇ ЧАСТИНИ, РОЗРАХОВАНЕ НА ШИРОКУ АУДИТОРІЮ**	**40**
12	**ПЕРЕЛІК ВИКОНАВЦІВ ЗВІТУ ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ**	**42**

Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів і населених пунктів.

Стратегічна екологічна оцінка документів державного планування дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування. Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) – це новий інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

Метою СЕО є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

В Україні створені передумови для імплементації процесу СЕО, пов'язані з розвитком стратегічного планування та національної практики застосування екологічної оцінки. З 12 жовтня 2018 року в Україні вступив в дію закон «Про стратегічну екологічну оцінку».

Стратегічну екологічну оцінку Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки і Плану заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки здійснено для забезпечення дотримання вимог законодавства і своєчасної розробки планувальних документів для реалізації державної регіональної політики у наступному планувальному періоді.

1. Зміст та основні цілі документу державного планування, його зв'язок з іншими документами державного планування

Стратегія спрямована на запровадження механізмів щодо ефективної реалізації у регіоні структурних національних реформ і секторальних політик, зменшення територіальних диспропорцій, мінімізації можливих негативних явищ і підвищення фінансової та управлінської спроможності територіальних громад області із забезпеченням захисту прав та інтересів найбільш вразливих соціальних груп населення.

З метою концентрації зусиль на найбільш перспективних і найбільш гострих питаннях розвитку регіону на середньостроковий та довгостроковий періоди з урахуванням майбутніх викликів і потреб територіальних громад Харківщини у Стратегії визначені стратегічні й оперативні цілі та завдання (табл. 1).

Таблиця 1. Стратегічні та оперативні цілі й завдання Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки

Оперативна ціль	Завдання
Стратегічна ціль 1. Забезпечення високої якості життя населення на всьому просторі регіону	
1.1. Організація доступної та ефективної системи надання медичних послуг і створення умов для здорового способу життя населення	Популяризація і створення умов для здорового способу життя населення; Профілактика та забезпечення раннього виявлення серцево-судинних, судинно-мозкових і онкологічних захворювань шляхом закупівлі сучасного обладнання для закладів охорони здоров’я третинного рівня; Подальший розвиток системи первинної медицини Модернізація системи екстреної (швидкої) медичної допомоги Реконструкція і капітальний ремонт будівель закладів охорони здоров’я; Розвиток системи телемедицини (on-line консультування з кваліфікованими спеціалістами); Охорона материнства та дитинства і збереження репродуктивного здоров’я; Оптимізація та модернізація закладів охорони здоров’я Розвиток закладів реабілітації і відновлювального лікування, паліативної та хоспісної допомоги; Підвищення рівня кваліфікації медичних працівників.
1.2. Забезпечення доступних і якісних комунальних послуг у містах та енергозабезпечення сільського населення	Розбудова комунальної інфраструктури та благоустрій, оновлення житлового фонду; Реалізація регіональних і місцевих програм забезпечення населення житлом; Модернізація системи централізованого виробництва та постачання теплової енергії шляхом впровадження новітнього технологічного обладнання; Забезпечення населення надійним водопостачанням і водовідведенням; Забезпечення населення якісною питною водою Створення конкурентного середовища на ринку обслуговування житла шляхом організації об’єднань співвласників багатоквартирних будинків і управляючих компаній; Забезпечення сільського населення екологічно чистими та доступними енергетичними ресурсами шляхом створення «енергетичних» кооперативів.
1.3. Забезпечення доступної і якісної освіти на всіх рівнях	Задоволення потреби у здобутті дошкільної освіти; Оптимізація ефективної мережі загальноосвітніх навчальних закладів із урахуванням результатів демографічного прогнозу та специфіки розташування населених пунктів; Створення умов рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими

Оперативна ціль	Завдання
	освітніми потребами; Реорганізація малокомплектних сільських шкіл у навчально-виховні об'єднання «школа-дитячий садок»; Забезпечення навчальних закладів сучасною комп'ютерною технікою і використання комп'ютерних технологій у навчально-виховному процесі Забезпечення якісного надання послуг із перевезення дітей у сільській місцевості до місця навчання і додому; Модернізація закладів професійно-технічної освіти відповідно до потреб регіонального ринку праці; Розвиток дуальної та інклюзивної освіти у закладах вищої освіти Розбудова системи «Освіта впродовж життя»; Створення технологічних платформ на базі наукових установ і закладів вищої освіти у смарт-спеціалізованих напрямках розвитку економіки; Інтеграція в європейський простір вищої освіти.
1.4. Забезпечення соціального захисту населення та гендерної рівності	Підвищення рівня соціальної захищеності найбільш уразливих верств населення; Забезпечення доступності отримання соціальних послуг незалежно від місця проживання; Підвищення якості та доступності надання соціальних послуг шляхом їх цифровізації; Модернізація матеріально-технічної бази установ і закладів системи соціального захисту населення та їх оптимізація; Розвиток сімейних форм виховання дітей-сиріт; дітей, позбавлених батьківського піклування; Впровадження заходів із забезпечення рівних можливостей представництва жінок і чоловіків на всіх рівнях прийняття рішень у політичному та соціальному житті; Розробка та забезпечення заходів з ефективного запобігання проявам гендерно зумовленого та домашнього насильства, надання своєчасної допомоги постраждалим; Забезпечення міжнародного співробітництва у сфері гендерної рівності.
1.5. Забезпечення гармонійного фізичного та духовного розвитку всіх верств населення і реалізація молодіжної політики	Розвиток інфраструктури спортивних споруд за місцем проживання і у місцях масового відпочинку громадян; Залучення населення до систематичних занять фізкультурою і спортом; Проведення масових фізкультурно-оздоровчих заходів для всіх категорій населення; Підтримка спорту вищих досягнень, дитячо-юнацького та резервного спорту, зокрема для людей з інвалідністю; Збереження і розвиток мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку; Формування сучасного молодіжного інформаційного простору; Модернізація закладів культури та мистецтва; Охорона та збереження об'єктів культурної спадщини; Розширення культурних послуг із використанням інформаційних технологій з урахуванням потреб населення різного віку, статі, стану здоров'я; Забезпечення міжнародного співробітництва у сфері молодіжної політики, фізичної культури та спорту, культури.
1.6. Забезпечення правопорядку та публічної безпеки	Забезпечення громадської безпеки; Забезпечення пожежної, техногенної безпеки та цивільного захисту територій і населення; Забезпечення безпеки на вулицях, дорогах та у громадських місцях; Забезпечення впливу громади на формування місцевої політики безпеки; Проведення просвітницьких заходів з питань цивільного захисту.

Стратегічна ціль 2. Забезпечення чистого оточуючого середовища на всьому просторі регіону	
2.1. Поліпшення стану атмосферного повітря та запобігання змінам клімату	Зниження питомих викидів CO_2 при генерації енергії шляхом упровадження новітніх технологій її комбінованого виробництва; Впровадження «зелених технологій» при виробництві енергії; Ліквідація джерел забруднення атмосферного повітря; Формування екологічної культури населення; Створення ефективної системи моніторингу довкілля та управління екологічними ризиками.
2.2. Охорона та раціональне використання водних ресурсів	Проведення робіт із реконструкції і модернізації систем централізованого водопостачання та водовідведення; Зменшення викиду в природні водні об'єкти неочищених і недостатньо очищених стічних вод; Розчищення русел малих річок і водойм; Ліквідація джерел забруднення підземних і поверхневих вод; Проведення паспортизації водних об'єктів; Запровадження ефективної системи моніторингу якості води.
2.3. Забезпечення якісного стану і відновлення деградованих і еродованих земель і ґрунтів	Збереження якісного стану земель; Відновлення деградованих і еродованих земель і ґрунтів; Підвищення родючості ґрунтів (внесення добрив, регулювання водного режиму, запровадження екологозберігаючих систем землеробства).
2.4. Збільшення лісистості області і збереження біорізноманіття	Збільшення площі лісів, парків, скверів і зелених насаджень; Охорона та розширення мережі й об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення; Збереження тваринного світу; Очищення лісових масивів та лісосмуг від несанкціонованих сміттєзвалищ; Проведення рубок з формування і оздоровлення лісів; Ведення кадастрів рослинного і тваринного світу; Підвищення багатофункціональної ролі лісів.
2.5. Створення ефективної системи поводження з твердими побутовими відходами	Упровадження в населених пунктах роздільного збору відходів; Забезпечення населених пунктів технікою та обладнанням для збору побутових відходів; Упровадження нових технологій з переробки й утилізації відходів; Будівництво нових полігонів, які відповідають установленим стандартам; Удосконалення системи управління промисловими відходами шляхом запровадження інноваційних технологій їх утилізації та видалення; Підтримка громадських екологічних ініціатив.
Стратегічна ціль 3. Побудова конкурентоспроможної та смарт-спеціалізованої просторової економіки з високою доданою вартістю	
3.1. Упровадження кластерного підходу до побудови смарт-спеціалізованої структури економіки, інтегрованої в глобальні ланцюги створення доданої вартості	Спільно з центральними органами виконавчої влади сприяти розвитку смарт-спеціалізованих кластерних структур з високотехнологічним виробництвом у галузі: - енергомашинобудування; - виробництва бронетанкової техніки; - авіаційної промисловості; - створення та виробництва нових матеріалів. На регіональному рівні стимулювати подальший розвиток смарт-спеціалізованих кластерних структур, які інтегровані в глобальні ланцюги створення доданої вартості у галузях: - агропереробній; - біофармацевтичній; - інформаційно-технологічній; - креативної індустрії (окрім інноваційно-технологічної).
3.2. Розвиток сільських територій та територіальних громад шляхом створення робочих місць з високою доданою вартістю на базі	Підтримка фермерських і селянських господарств зі створення виробничих і обслуговуючих кооперативів; Створення фермерських і селянських господарств із виробництва тваринницької і овочево-ягідної продукції з їх переробкою на місці; Забезпечення збільшення обсягів виробництва тваринної і овочево-

фермерських і селянських господарств і їх кооперації	ягідної продукції Стимулювання виробництва органічної продукції; Підтримка збільшення експорту сільськогосподарської продукції з високою доданою вартістю; Розвиток виробництва енергетичних культур; Створення збалансованої кормової бази для тваринництва.
3.3. Підтримка розвитку малого та середнього бізнесу	Сприяння інтернаціоналізації діяльності малих і середніх підприємств у напрямках смарт-спеціалізації економіки; Розширення інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу; Забезпечення доступу суб'єктів малого та середнього підприємства до фінансових, трудових і земельних ресурсів; Удосконалення системи підготовки фахівців малого та середнього бізнесу; Ресурсно-інформаційна підтримка розвитку малого та середнього підприємництва; Поліпшення бізнес-клімату та спрощення дозвільних процедур; Залучення малого та середнього бізнесу в регіональні смарт-спеціалізовані кластерні структури.
3.4. Створення інноваційної та креативної економіки середніх і малих міст регіону	Розвиток креативних індустрій (ІТ-технологій, сучасного мистецтва та ін.); Підвищення інвестиційної привабливості; Розвиток виробничої та соціальної інфраструктури; Сприяння створенню підприємств малого та середнього бізнесу з використанням інноваційних технологій у видах діяльності: переробка сільгосппродукції та виробництво продуктів харчування; переробка деревини; розвиток рекреаційної та туристичної діяльності; формування системи логістики і різних форм торгівлі; Модернізація централізованої системи теплопостачання і виробництва електроенергії шляхом упровадження когенераційних технологій, у тому числі на біомасі.
3.5. Енергозабезпечення і створення ефективної системи енергозбереження в регіоні на інноваційній основі	Упровадження енергозберігаючих інноваційних технологій в економіці; Енергомодернізація житлового фонду; Упровадження розподіленої енергетики; Формування енергоефективної свідомості у громадян; Проведення енергетичного обстеження і розробка енергетичних паспортів будівель регіональних бюджетних установ; Упровадження регіональної системи моніторингу споживання енергетичних ресурсів; Розширення співпраці з міжнародними організаціями в сфері енергозбереження та енергоефективності.
Стратегічна ціль 4. Забезпечення інвестиційно привабливого клімату в регіоні і створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури	
4.1. Організація системи залучення і супроводження міжнародних і вітчизняних інвестицій	Створення інституцій залучення та супроводу закордонних і вітчизняних інвесторів; Міжнародна промоція інвестиційної привабливості регіону; Налагодження тісної співпраці з вітчизняними й іноземними інвесторами та інституціями по залученню інвестицій; Розробка альбому регіональних інвестицій проектів; Створення інвестиційного паспорту регіону; Впровадження фінансування інвестиційних проектів на засадах державно-приватного партнерства; Проведення міжнародних інвестиційних форумів.
4.2. Інституційне й інфраструктурне забезпечення інноваційної та інвестиційної діяльності, формування регіональної інноваційної системи	Створення високоякісної інноваційної інфраструктури, мереж трансферу знань і технологій, які сфокусовані на смарт-спеціалізованих напрямках економіки; Розвиток мережі індустріальних і технологічних парків та кластерів; Підтримка інноваційних стартапів та обдарованої молоді; Сприяння впровадженню інноваційних вітчизняних і закордонних технологій у виробництво.
4.3. Розвиток транспортної інфраструктури та сполучення	Подальша розбудова міжнародного аеропорту; Реконструкція регіональної системи автодоріг; Продовження будівництва нових станцій метрополітену в м. Харкові;

	Розвиток мережі транспортного регіонального сполучення.
Стратегічна ціль 5. Забезпечення європейського рівня управління та самоврядування в регіоні	
5.1. Проведення ефективної адміністративно-територіальної реформи зі створенням фінансово самодостатніх територіальних громад	Розроблення та оновлення містобудівної документації регіонального та місцевого рівнів; Упровадження автоматизованої системи баз даних містобудівного кадастру; Формування ефективної системи органів управління на місцевому рівні з урахуванням реформи адміністративно-територіального устрою; Розвиток співробітництва громад; Надання допомоги територіальним громадам із розробки бізнес-планів і проектно-кошторисної документації зі створення спільних виробництв із переробки сільськогосподарської продукції та отримання екологічно чистої енергії; Поліпшення доступності якісного побутового обслуговування населення у сільській місцевості; Підтримка державних сільських територій та територій з низькою щільністю населення; Прискорення інтеграції внутрішньо переміщених осіб до життя в громадах їх перебування.
5.2. Упровадження системи електронного врядування в роботу регіональних і місцевих органів влади	Удосконалення системи надання публічних послуг за рахунок їх переведення в електронний вигляд; Забезпечення взаємодії між центрами надання адміністративних послуг; Розробка та впровадження геоінформаційних систем; Упровадження серверів електронного врядування е-демократії; Інтегрування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в об’єднаних територіальних громадах.
5.3. Підтримка розвитку інституцій громадянського суспільства	Посилення інституційної спроможності організації громадського суспільства; Розвиток демократичних інструментів у системі державного управління; Підтримка місцевих громадських ініціатив; Забезпечення міжнародного співробітництва у сфері розвитку громадського суспільства.
5.4. Організація системи підготовки та перепідготовки держслужбовців та місцевого самоврядування	Підвищення кваліфікації працівників органів місцевого самоврядування та виконавчої влади; Підвищення ефективності системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців регіональних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.
5.5. Модернізація інформаційно-комунікативного регіонального простору	Інформаційно-соціологічне забезпечення управлінських регіональних рішень; Розвиток інформаційної системи комунікації між ключовими стейкхолдерами регіонального розвитку; Формування позитивного іміджу регіону та брендів територій.

Стратегія розвитку Харківської області на 2021–2027 роки та План заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки узгоджуються зі:

- Стратегічними та оперативними цілями проекту Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року;
- Основними засадами (стратегіями) державної екологічної політики України на період до 2030 року;
- Національною стратегією управління відходами Україні до 2030 року;
- Стратегією сталого розвитку України до 2030 року;
- Комплексною обласною програмою «Здоров’я Слобожанщини» на 2019-2020 роки».

2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогнозні зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

Атмосферне повітря

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у Харківській області протягом 2010-2018 років представлена на рис. 1. Спостерігається тенденція на зниження обсягів викидів від стаціонарних джерел. Більше половини всіх викидів в атмосферне повітря області забезпечують пересувні джерела, з яких левова частка припадає на автотранспорт.

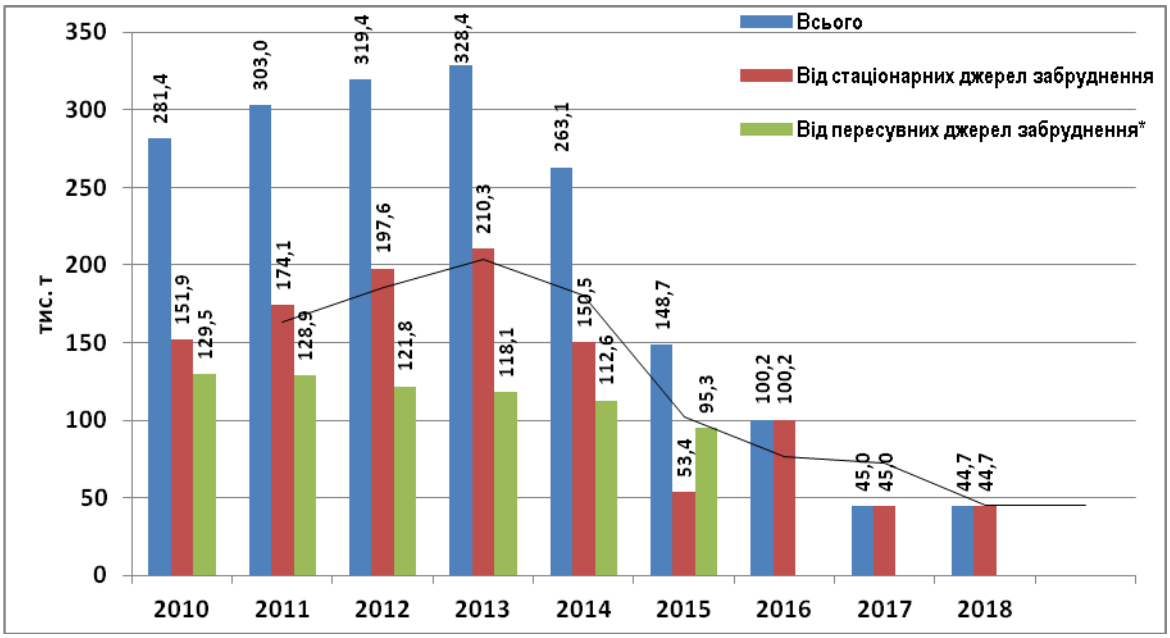

** з 2016 р. дані щодо викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел викидів відсутні у зв'язку зі зміною форми статистичної звітності: виключенням даної позиції зі звітів 2 тп-повітря*

Джерело: Головне управління статистики у Харківській області

Рис. 1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у Харківській області у 2010-2018 роках

У 2018 році у повітря Харківської області від стаціонарних джерел забруднення потрапило 44,7 тис. т забруднюючих речовин (без урахування викидів діоксиду вуглецю) (у 2017 році – 45 тис. т, у 2016 році – 100,2 тис. т). Зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у Харківській області пов'язано зі зменшенням обсягів виробництва підприємств енергетичної галузі, зокрема Зміївської ТЕС ПАТ ДЕК «Центренерго» (у 2018 – 10,482 тис. т, у 2017 – 34,086 тис. т.).

Високий відсоток у розподілі викидів до загального обсягу припадає на Зміївський (26,3%), Чугуївський (14,8%), Дергачівський (6,5%) райони та місто Харків (10,7%). Кількість викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел у розрахунку на квадратний кілометр території по області протягом 2018 року склала 1,4 т. На душу населення в середньому по області припадає 16,7 кг викинутих у повітря забруднюючих речовин.

Основними забруднювачами повітря в області залишаються підприємства енергетичної, добувної, переробної промисловості, а також транспортні підприємства і підприємства сільського господарства.

Основними речовинами, що забруднюють атмосферне повітря, є речовини у вигляді твердих суспендованих частинок (23,6%), діоксид сірки (20,8%), оксид вуглецю (19,4%), сполуки азоту (15,8%) та метан (13,6%) (рис. 2).

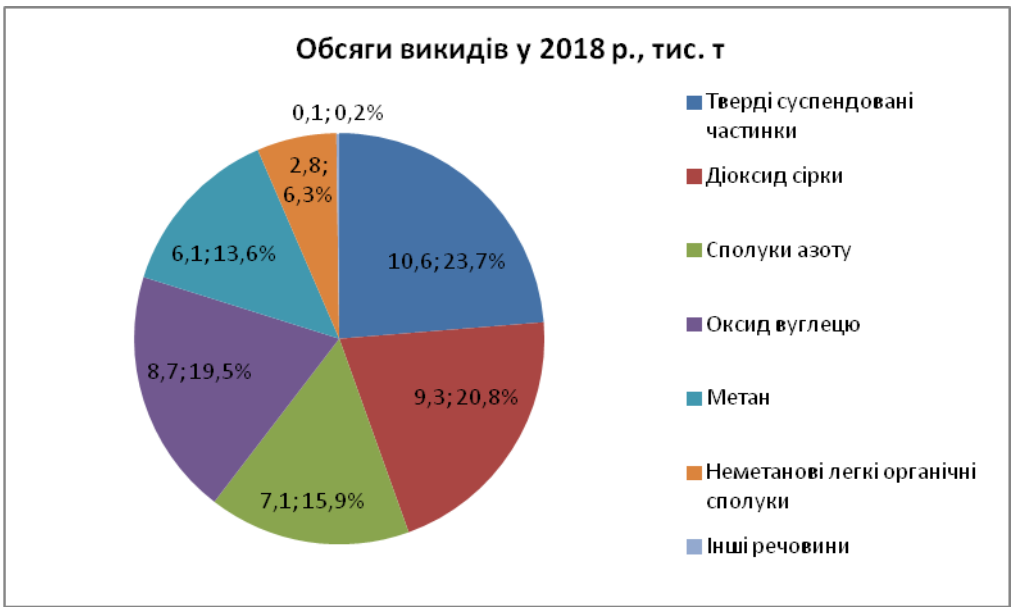

Джерело: Головне управління статистики у Харківській області

Рис. 2. Обсяги викидів основних забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у Харківській області у 2018 році, тис. т

Загальна кількість дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, виданих суб'єктам господарювання у 2018 році, склала 1024 одиниці.

Значна кількість розташованих у м. Харків та області комерційних і приватних структур, а також збільшення числа транспортних засобів, що експлуатуються тривалий час, призводять до значного забруднення атмосферного повітря. Внаслідок цього, в окремих районах міста спостерігаються підвищені концентрації речовин забруднюючих атмосферне повітря, про що свідчать дані щорічних спостережень за забрудненням повітряного басейну, що проводяться Харківським регіональним центром з гідрометеорології. Забруднення атмосфери викидами автотранспорту посідає друге місце після енергетики за рахунок постійного збільшення кількості автотранспорту. Загальні викиди токсичних речовин залежать від потужності і типу двигуна, режиму його роботи, технічного стану автомобіля, швидкості руху, стану дороги, якості палива. Пересування міського транспорту (трамвай, тролейбус) супроводжується підвищенням рівнів вторинного здіймання пилу. Високі рівні забруднення атмосферного повітря Харкова за рахунок пересувних джерел пояснюється, головним чином, експлуатацією технічно застарілого автомобільного парку, аварійним станом доріг, невідпрацьованими режимами швидкості дорожнього руху, особливо в центрі міста.

Харківський регіональний центр з гідрометеорології проводить спостереження за забрудненням атмосферного повітря міста Харкова на 10 стаціонарних пунктах спостереження (ПСЗ), обладнаних комплексними лабораторіями «ПОСТ-1» та «ПОСТ-2». Спостереження проводяться щоденно, крім святкових днів. Всього у 2018 році відібрано та проаналізовано 46 902 проби повітря на 20 забруднюючих інгредієнтів.

Аналіз стану атмосферного повітря Харкова у 2018 році виявив незначне зменшення вмісту пилу (середньорічна концентрація – 0,09 мг/м^3; у 2017 р. – 0,10 мг/м^3), оксиду вуглецю (середньорічна концентрація – 2,8 мг/м^3; у 2017 році – 3,1 мг/м^3), діоксиду азоту (0,02 мг/м^3; (у 2017 році – 0,03 мг/м^3), фенолу (середньорічна концентрація – 0,001 мг/м^3; у 2017 році – 0,002 мг/м^3), міді (0,04 мкг/м^3; у 2017 – 0,06 мкг/м^3) та цинку (0,07 мкг/м^3; у 2017 році – 0,08 мкг/м^3). Спостерігалося несуттєве збільшення вмісту заліза (0,74 мкг/м^3; у 2017 році – 0,69 мкг/м^3) та нікелю (0,03 мкг/м^3; у 2017 році – 0,02 мкг/м^3). Вміст у 2018 році діоксиду сірки, сульфатів, оксиду азоту, сірководню, сажі, аміаку, формальдегіду, кадмію, марганцю, свинцю, хрому знаходився на рівні 2017 року.

У 2018 році зменшився відсоток проб з концентраціями, перевищуючими відповідні гранично допустимі, по оксиду вуглецю – з 7,2% до 5,9%, по пилу – з 2,6% до 1,9%;

збільшився – по сажі з 1,9% до 3,2%. Максимальні концентрації перевищували відповідні гранично допустимі максимально разові: по пилу – у 2,2 рази, оксиду вуглецю – у 2,4 рази, сажі – у 2,0 рази. Індекс забруднення атмосфери міста (ІЗА) у 2018 році дорівнював 4,09 (у 2017 році – 4,54).

У 2018 році радіаційних інцидентів і радіаційних аварій на території Харківської області при поводженні з радіоактивними речовинами у відкритому вигляді не зафіксовано. Стан радіаційної безпеки задовільний.

Аналізуючи матеріали спостережень за станом атмосферного повітря міста Харків за 5 останніх років, відзначається тенденція до погіршення по оксиду вуглецю, діоксиду азоту, сажі, цинку. Намітилася незначна тенденція щодо покращення якості атмосферного повітря по діоксиду сірки, залізу, марганцю, міді, свинцю та хрому. Не змінився рівень забруднення по пилу, фенолу, сірководню, аміаку, формальдегіду, оксиду азоту, кадмію та нікелю.

Водні ресурси

Водозабезпеченість

Харківська область розташована на вододілі двох річкових басейнів – Дона (Сіверського Дінця) та Дніпра. Територіально до басейну Сіверського Дінця належать 17 адміністративних районів, до території Дніпра – 10. Регіон має надзвичайно низьку забезпеченість водними ресурсами – 1,8% від загальних водних ресурсів України.

Водні ресурси Харківської області формуються за рахунок транзитної притоки поверхневих вод по р. Сіверський Донець, місцевого річкового стоку, що формується в межах області, стічних, шахтних і кар'єрних вод, а також експлуатаційних запасів підземних вод.

Територією області протікає 867 річок загальною протяжністю 6405 км, з них довжиною більше 10 км – 172 річки протяжністю 4 666,6 км. З них, згідно класифікації річок України, одна відноситься до великих – Сіверський Донець (довжина – 1 053 км, в межах області – 375 км), шість – до середніх річок (Оскіл, Уди, Лопань, Мерла, Оріль, Самара).

Решта річок відноситься до категорії малих. Площі земель, зайнятих водними об'єктами, становлять 91,3 тис. га (2,9% території області), в тому числі під водосховищами і ставками 46,3 тис. га.

Водокористування

Динаміка забору та споживання прісної води у Харківській області (рис. 3) свідчить про загальну тенденцію зменшення обсягів забору та використання води.

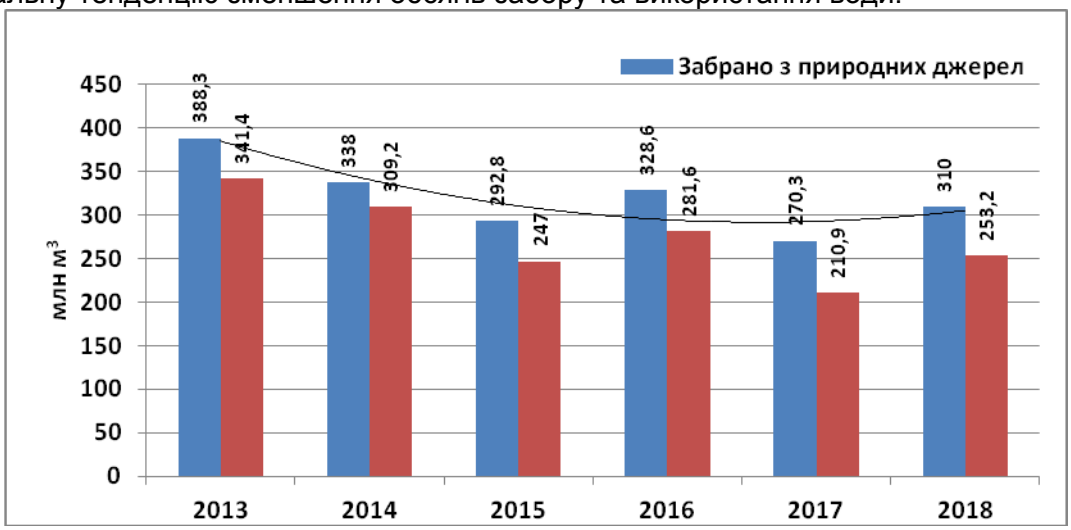

Джерела: Екологічні паспорти Харківської області (різні роки)

Рис. 3. Динаміка забору та споживання прісної води у Харківській області

У 2018 р. усього по області було використано 253,2 млн м^3 свіжої води, в т. ч. на: побутово-питні потреби – 105,7 млн м^3 (41,8%), виробничі потреби – 141,7 млн м^3 (55,96%); сільськогосподарські потреби – 2,086 млн м^3 (0,82%); зрошення – 3,6 млн м^3 (1,42%).

Найбільшими споживачами води в області є промисловість (731 млн м^3) і комунальне господарство (9,18 млн м^3). При цьому відсоток економії свіжої води за рахунок оборотної в промисловості становить 95%, у комунальному господарстві – 33%.

У 2018 році було забрано води з природних джерел у розрахунку на одну особу 114,8 м^3 (у 2017 році – 100,3 м^3; у 2016 році – 113,7 м^3). Використано свіжої води у розрахунку на одну особу 93,74 м^3 (у 2017 році – 78,2 м^3, у 2016 році – 97,4 м^3).

Основні водокористувачі-забруднювачі у Харківській області:
- КБО «Диканівський» КП «Харківводоканал» (р. Лопань);
- КБО «Безлюдівський» КП «Харківводоканал» (р. Уди);
- КП «Харківводканал» (р. Тетлега).

Втрати води при транспортуванні у 2018 р. становили 101,6 млн м^3 (33% до забраної води).

Водовідведення

Динаміка скидів стічних вод у поверхневі водні об’єкти усіма водокористувачами вказує на коливання рівня водовідведення та скидів забруднених вод (рис. 4).

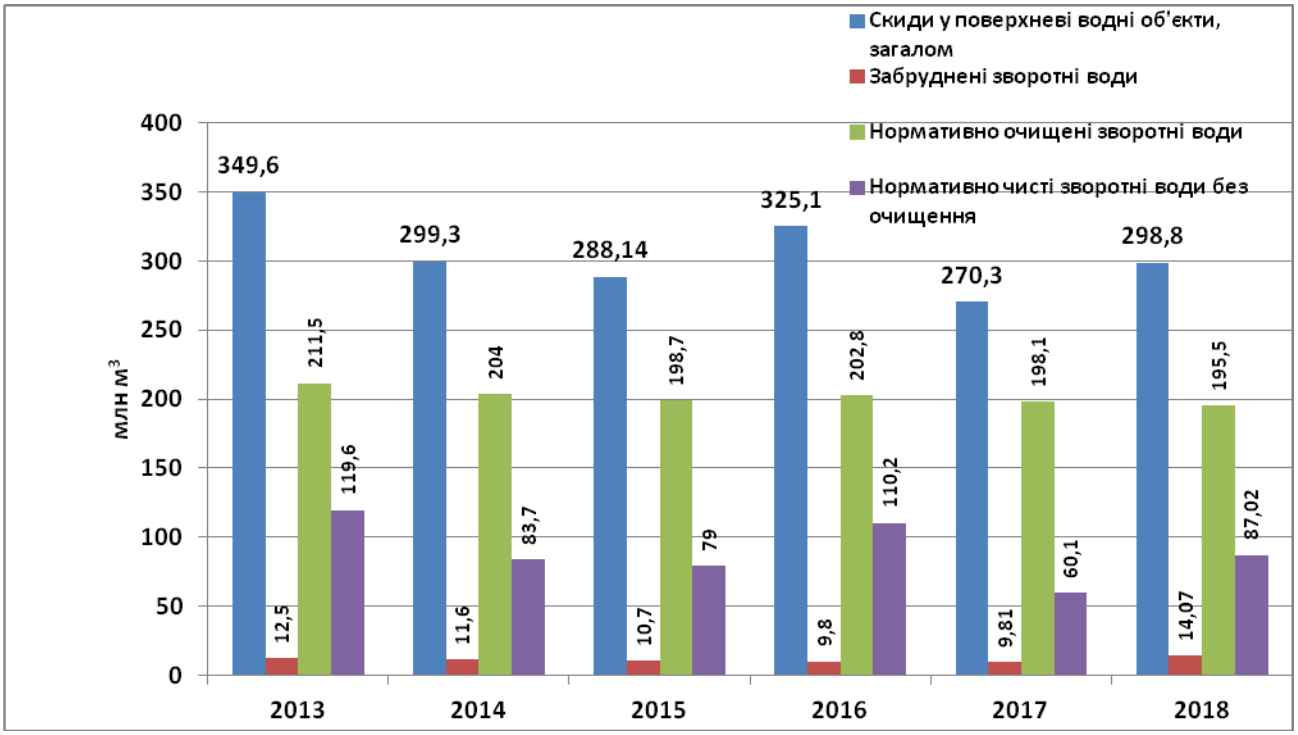

Джерела: Екологічні паспорти Харківської області (різні роки)

Рис. 4. Динаміка скиду зворотних вод у природні водні об’єкти

У 2018 році у водні об`єкти Харківської області було скинуто 298,8 млн м^3 стічних вод, у тому числі 14,07 млн м^3 забруднених; 87,02 млн м^3 нормативно-чистих без очистки; 195,5 млн м^3 нормативно очищених, 2,2 млн м^3 некатегорійні стічні води.

За рік очисні споруди прийняли 195,4 млн м^3 стічних вод від промислових і сільськогосподарських підприємств й підприємств житлово-комунального господарства.

Згідно бази даних за формою 2ТП-водгосп (річна) за 2018 рік кількість підприємств, що мають скиди зворотних вод до поверхневих водних об’єктів, становила 91, з них 82 – в басейні р. Сіверський Донець, 9 – в басейні Дніпра. ГПУ «Шебелинкагазвидобування» здійснює скиди у 2-х басейнах.

Ефективну очистку забезпечують очисні споруди 34 водокористувачів, що складає 36% від загальної кількості водокористувачів, в тому числі за видами очистки: біологічної очистки – 23, фізико-хімічної очистки – 2, механічної очистки – 9.

У 2018 році із загального обсягу скидів нормативно-очищених зворотних вод (195,5 млн м^3), скиди на спорудах механічного очищення склали 1,944 млн м^3 (0,99%), біологічного очищення – 193,2 млн м^3 (98,8%) та фізико-хімічного очищення – 0,14 млн м^3 (0,001%).

Потужність очисних споруд, згідно даних за формою 2ТП-водгосп (річна), за 2018 рік становила 502,7 млн м³, в тому числі перед скидом у водний об'єкт – 480,3 млн м³.

На території Харківської області державний моніторинг поверхневих водних об'єктів здійснюється лабораторією моніторингу вод Харківського регіонального управління водних ресурсів Сіверсько-Донецького басейнового управління водних ресурсів відповідно до Положення про Державну систему моніторингу спостережень, постановам Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 № 815 та від 30.03.1998 № 391, а також за Програмою моніторингу поверхневих вод, затвердженою наказом Державного агентства водних ресурсів України від 10.02.2015 № 14, зі змінами та доповненнями у відповідності з наказом від 31.08.2015 № 90.

Земельні ресурси та ґрунти

Площа Харківської області становить 31,4 тис. км^2 (5,2% від площі території України). За цим показником область посідає 4 місце в країні, поступаючись лише Одеській, Дніпропетровській та Чернігівській областям. Землі області простягаються з півночі на південь більш ніж на 210 км, із заходу на схід – на 225 км.

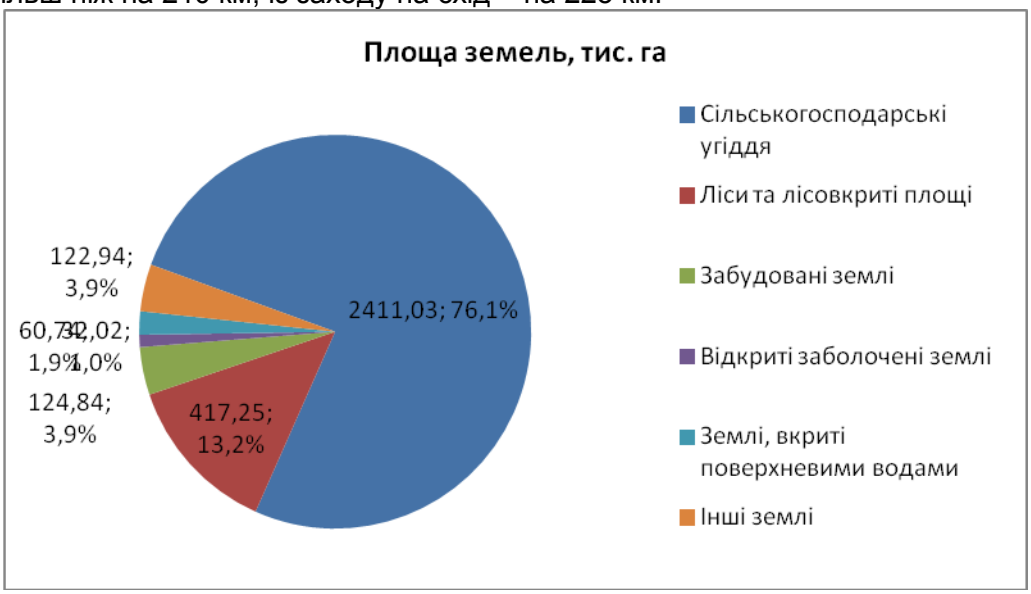

Джерело: Екологічний паспорт Харківської області (за 2018 рік)

Рис. 5. Структура земельного фонду Харківської області

Землі суходолу займають 3081,11 тис. га (98,1%); території, вкриті поверхневими водами – 60,74 тис. га (1,9%).

У 2018 році сільськогосподарські угіддя займали площу 2 411,03 тис. га (76,7%), ліси та інші лісовкриті площі – 417,25 тис. га (13,3%), забудовані землі – 124,84 тис. га (4,0%), відкриті заболочені землі – 32,02 тис. га (1,0%), відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями) – 33,77 тис. га (1,1%), інші землі – 122,94 тис. га (3,9%).

За інформацією Харківської філії ДУ «Держґрунтохорона» у 2017 році розораність території Харківської області становила 80% від загальної площі сільськогосподарських угідь. Для припинення змивання опадами і талими водами родючого шару ґрунтів оптимальний науково-обґрунтований відсоток ріллі по розораності повинен складати 42-50% від загальної площі сільськогосподарських угідь. Рілля є найбільш важливою складовою в структурі земель сільськогосподарського призначення області, на якій вирощуються основні сільськогосподарські культури. Баланс гумусу в землеробстві області від'ємний і становить 0,25 т/га. Для орних земель Харківської області характерний високий середньорічний розрахунковий змив ґрунту – більше 5 т з 1 га. Втрати гумусу при цьому досягають 0,5 т, а поживних речовин – 0,6 т з 1 га в середньому за рік, що не компенсується внесенням добрив.

За даними Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації добрива мінеральні та органічні є одним з основних факторів одержання високих і якісних урожаїв сільськогосподарських культур та підвищення родючості ґрунтів. За останні роки обсяги їх застосування різко зменшилися, що негативно вплинуло як на урожайність, так і на родючість ґрунту. У 2018 року сільськогосподарськими підприємствами Харківської області внесено всього 143,5 тис. т мінеральних добрив (у поживних речовинах). У тому числі: азотних – 97,1 тис. т, фосфорних – 28,5 тис. т та калійних 17,8 тис. т. На 1 га посівної площі внесено 113,2 кг мінеральних добрів. Господарствами області в 2018 році під посіви сільськогосподарських культур всього внесено органічних добрив у кількості 448,4 тис. т, на 1 га посівної площі внесено 0,4 т органічних добрив.

Відповідно до даних ґрунтової зйомки в межах Харківської області нараховується більше 150 різновидів ґрунтів. Причиною такої розмаїтості є, насамперед, приуроченість території області до двох зон – лісостепової та степової. Найбільша розмаїтість і строкатість характерні для лісостепової частини області, хоча за площею вона менше степової частини. У північній (лісостеповій) частині області розповсюджені чорноземи глибокі, сірі, темно-сірі опідзолені та деградовані ґрунти, чорноземи опідзолені та деградовані. У ґрунтовому покриві степової зони переважають чорноземи звичайні та чорноземи звичайні глибокі.

Найродючішими ґрунтами області є чорноземи типові (38,24%), чорноземи опідзолені (10,81%). Чорноземи звичайні глибокі (33,5%) та звичайні (11,35%) менш родючі через більш посушливих кліматичних умов. Серед інших менш поширених ґрунтів області в сільськогосподарському виробництві використовуються лучні чорноземні та лучні переважно солонцювато-солончакуваті ґрунти, чорноземи на пісках, лучно-болотні та болотні ґрунти практично не використовуються. Еродовані ґрунти займають 41% площі сільськогосподарських угідь.

Сучасний стан використання земельних ресурсів не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі та природних кормових угідь, що негативно впливає на стійкість агроландшафту. Сільськогосподарська освоєність земель перевищує екологічно допустиму.

Біорізноманіття

Сучасний стан біорізноманіття Харківської області визначається сукупністю природних та антропогенних чинників. Насамперед, географічним положенням її території, розташованої в межах двох ландшафтно-кліматичних зон – лісостепової та степової, що й обумовило відносне багатство біотопів і наявність непорушених біоценозів, що збереглися лише поза межами населених пунктів. Особливістю області також є те, що вона знаходиться в межах двох річкових басейнів Сіверського Донця (притока Дону) та Дніпра. Специфічною для біоти Харківщини є наявність на її території рефугіумів з унікальною реліктовою флорою та фауною.

На території області представлені як зональні, так і азональні типи рослинності, а саме: нагірні діброви, байрачні дубові ліси, березові ліси, суходільні луки, лучні степи, різнотравно-типчаково-ковилові степи, рослинність крейдових відслонень; заплавні ліси, соснові і широколистянососнові ліси, заплавні луки, галофітна рослинність, осоково-злакові і моховоосокові болота, прибережно-водна рослинність; рослинність антропогенного походження, агрофітоценози на місці зведених зональних широколистяних лісів, азональних соснових лісів, розораних зональних лучних та різнотравнотипчаково-ковилових степів, синантропна рослинність.

За спектром основних життєвих форм флора цілком типова для областей помірного клімату. В ній представлені наступні основні типи: дерева – 27 видів, чагарники – 48, чагарники і напівчагарники – 26, багаторічні трав’янисті рослини – 873, дворічні – 95, однорічні трав’янисті рослини – 188 видів.

До списку рослин Харківської області, занесених до Червоної книги України, входить 117 видів рослин, з них: 101 вид судинних рослин, водоростей – 7, лишайників – 2, грибів – 7. Серед них за природоохоронним статусом: вразливих – 57, рідкісних – 18, недостатньо відомих – 3, неоцінених – 32, зникаючих – 7.

Важливою складовою частиною довкілля області є тваринний світ. Безхребетні тварини Харківської області заселяють два різко відмінні між собою середовища: наземне і водне. Наземні безхребетні у межах області заселяють різноманітні біотопи як природні, так і антропогенні; як зональні (лісові, степові), так і азональні з реліктовою фауною (крейдяні відслонення, піски, солончаки).

Тваринне населення водної біоти Харківської області налічує понад 2 тис. видів і представлене різними систематичними групами (найпростіші, губки, олігохети, п'явки, молюски, ракоподібні, водяні кліщі й павуки, водяні комахи), які заселяють різноманітні біотопи (річки, стариці, водосховища, озера, ставки, болота різних типів, струмки тощо). Рідкісні види тварин виступають індикаторами фауністичного різноманіття. Аналіз розподілу рідкісних видів безхребетних Харківщини за систематичним складом свідчить, що до класу комахи належить понад 97% вивченого біорізноманіття (із 229 видів – 223), по 2 види відносяться до класів п'явки та ракоподібні, по 1 виду до класів дощові черви і молюски.

Сучасна орнітофауна Харківської області представлена видами, що належать до 18 рядів. З них: 42 види занесено до Європейського Червоного списку, 167 – до Червоної книги України.

У 2018 році Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 27.06.2018 року № 237 затверджено Перелік видів тварин, що підлягають особливій охороні на території Харківської області (зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 19.07.2018 №847/32299), до якого увійшло 212 видів тварин.

Динаміка зростання заповідності території області представлена на рис. 6. Видно, що за останні 5 років площа ПЗФ області залишається майже на одному й тому ж рівні.

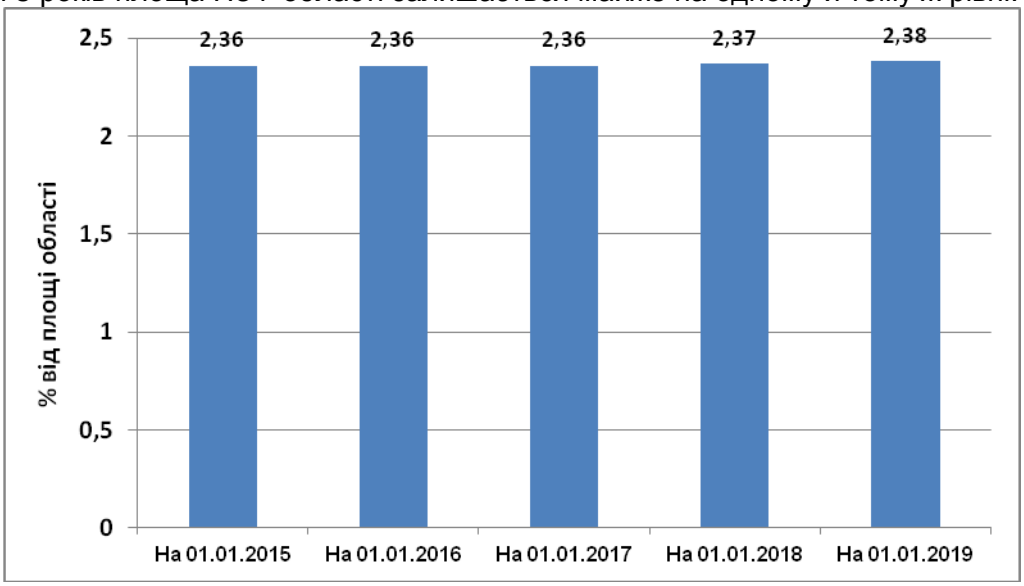

Джерела: Екологічні паспорти Харківської області (різні роки)

Рис. 6. Динаміка зростання площі природно-заповідного фонду Харківської області

На сьогоднішній день заповідний фонд Харківської області налічує 246 об'єктів (в т.ч. 13 – загальнодержавного значення, 233 – місцевого значення) загальною площею 74,844 тис. га, що становить 2,38% від загальної площі області.

Структура природно-заповідного фонду Харківської області має наступний вигляд:

- 3 національні природні парки загальнодержавного значення площею 22 690,0 га,
- 7 регіональних ландшафтних парків місцевого значення площею 20 544,33 га;
- 173 заказники площею 38 651,87 га, у тому числі 3 загальнодержавного значення площею 1 038,0 га, 170 місцевого значення площею 37 613,82 га;
- 44 об'єкти пам'яток природи площею 645,9 га;
- 9 об'єктів заповідних урочищ площею 2 537,2 га;
- 2 ботанічні сади площею 55,15 га, у тому числі 1 загальнодержавного значення площею 41,9 га, 1 місцевого значення площею 13,25 га;

- 2 дендрологічні парки площею 74,3 га, у тому числі 1 загальнодержавного значення площею 22,8 га, 1 місцевого значення площею 51,5 га;
- 5 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва площею 180,7 га, у тому числі 4 загальнодержавного значення площею 169,9 га, 1 місцевого значення площею 10,8 га; 1 зоологічний парк площею 22,0 га.

Найбільший рівень заповідності має Печенізький район, який складає 23,5% від загальної площі району. На його території розташовано 5 об'єктів природно-заповідного фонду, загальною площею 10,98 тис. га.

Ліси

Ліси Харківської області перебувають у підпорядкуванні різних користувачів: Державного агентства лісових ресурсів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, а також інших міністерств і відомств.

Основна частина лісів області підпорядкована Державному агентству лісових ресурсів України, уповноваженим органом в області є Харківське обласне управління лісового та мисливського господарства з 10 держлісгоспами та національним природним парком «Гомільшанські ліси». У постійному підпорядкуванні підприємств управління перебуває 301,4 тис. га земель лісового фонду.

Лісогосподарськими підприємствами області, підпорядкованими управлінню, за 2018 рік забезпечено виконання основних лісогосподарських заходів. Загальний обсяг заготовленої деревини склав 500 тис. м^3, у тому числі від рубок головного користування ліквідної деревини – 71,8 тис. м^3.

Протягом 2018 року в лісових насадженнях лісогосподарських підприємств, які координуються управлінням, виявлено та ліквідовано 119 лісових пожеж. Площа лісових пожеж склала 95,37 га, в т. ч. 6,0 га пройдено верховими пожежами. Середня площа пожежі становила 0,8 га. 115 лісових пожеж виникли з вини населення, 4 випадки – підпали.

Незадовільним в Харківській області є стан лісосмуг внутрішньогосподарського та іншого землекористування. Площа агролісомеліоративних насаджень в області складає лише 26,3 тис. га (1,4% від усієї площі ріллі), що є тільки половиною від науково обґрунтованої потреби, а на 26% необхідно провести реконструктивні заходи та відповідні лісівничі догляди.

Відходи

Динаміка утворення, перероблення та накопичення відходів у Харківській області представлена на рис. 7. Як можна бачити, кількість утворених відходів приблизно залишається на одному й тому ж рівні, невелика частина утворених відходів переробляється, а кількість накопичених відходів невпинно зростає.

За даними Головного управління статистики у Харківській області, протягом 2018 року (попередні дані) в області утворилося 1628,5 тис. т відходів.

Протягом 2018 року використано (утилізовано) 290,7 тис. т відходів, або 17,9% від загальної кількості утворених відходів. Із загальної кількості утворених відходів I–IV класів небезпеки 1417,6 тис. т було передано іншим підприємствам; спалено 69,0 тис.т відходів, у т.ч. з метою отримання енергії – 65,7 тис.т.

Протягом 2013-2018 років на території Харківської області було утворено 11447,8 тис. т, утилізовано – 1597,1 тис. т, наявність на кінець звітного року у сховищах організованого складування та на території підприємств складає 43288,3 тис. т, у тому числі у 2018 році було утворено 1628,5 тис. т, утилізовано 285,0 тис. т, наявність на кінець звітного року у сховищах організованого складування та на території підприємств становила 43288,3 тис. т.

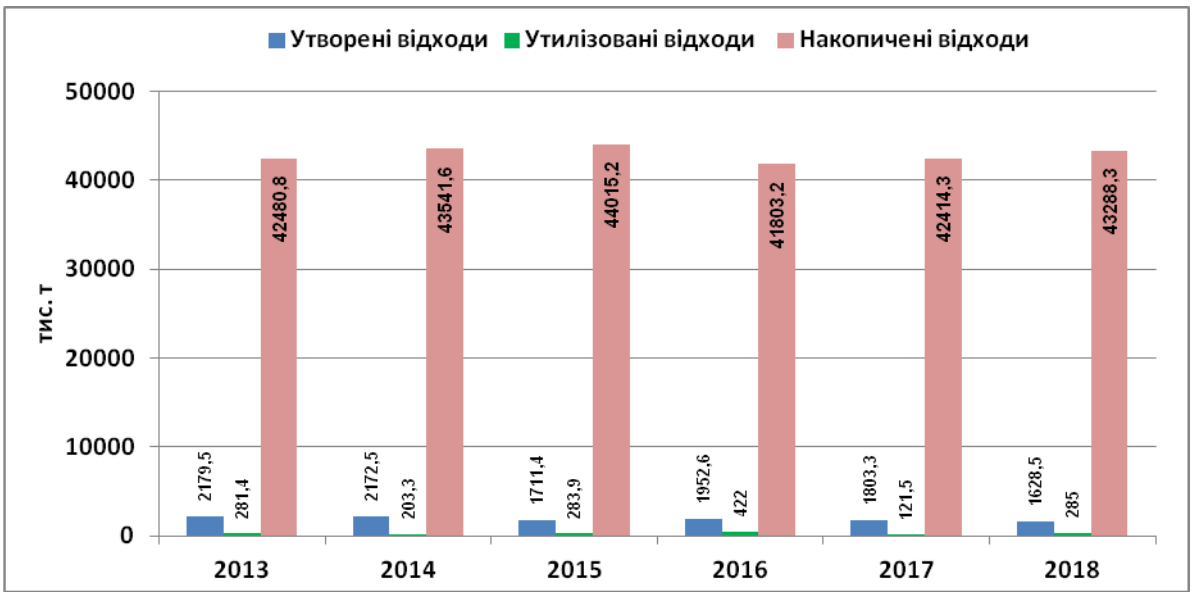

Джерело: Головне управління статистики у Харківській області

Рис. 7. Динаміка основних показників утворення та поводження з відходами у Харківської області з урахуванням відходів, утворених у домогосподарствах

На території Харківської області розташовано 78 організованих місць видалення твердих побутових відходів. Документи, що посвідчують право користування земельною ділянкою, отримано на 14 об’єктів поводження з відходами (18%). Паспортизацію місць видалення відходів проведено для 49 об’єктів (63%). Проектно-кошторисну документацію розроблено на 25 місць видалення відходів (32%) та отримано 18 позитивних висновків державної екологічної експертизи (23%). У більшості випадків, під час експлуатації місць видалення відходів, проектні рішення не дотримуються.

Також є 7 полігонів промислових відходів, на яких здійснюється розміщення відходів III та IV класів небезпеки:

- золошлаковідвал Зміївської ТЕС ПАТ «Центренерго»;
- колишній шлаковідвал ВАТ «Куп'янський ливарний завод»;
- полігон промислових відходів Обласного комунального спеціалізованого підприємства з виконання норм екологічної безпеки;
- полігон промислових відходів і золошлаковідвал ПрАТ «Харківський тракторний завод»;
- полігон промислових відходів ПрАТ «Харківський підшипниковий завод»;
- золошлаковідвал ТОВ «ДВ Нафтогазовидобувна компанія» філія «Теплоелектроцентраль».

Розміщення небезпечних промислових відходів 1-го і 2-го класів небезпеки на зазначених полігонах не дозволяється.

Основним напрямком роботи у сфері поводження з відходами залишається вирішення питання забезпечення повного збирання небезпечних відходів з метою передачі їх для подальшої утилізації, обробки (переробки) на спеціалізовані підприємства. В області діє мережа підприємств, які здійснюють відповідні операції у сфері поводження з небезпечними відходами. Серед них ТОВ НВП «КОР-МЕТ», ТОВ «ЕКОТЕК», ТОВ «ХАРКІВ-ЕКО», ТОВ «ЮПІТЕР ЕКО», ТОВ «ПК «ЕКОСФЕРА», ТОВ НВП «НОВІНТЕХ» та інші, які здійснюють збирання, перевезення, зберігання, знешкодження, утилізацію відпрацьованих ламп та приладів, що містять ртуть, відпрацьовані нафтовідходи, відпрацьовані лужні та кислотні акумуляторні батареї, відходи гальванічного та термічного виробництва, відходи застосування фотохімікатів тощо

Здоров'я населення

Харківська область має розгалужену інфраструктуру охорони здоров'я та потужний потенціал розвитку галузі. Тут зосереджені наукові шкли в багатьох галузях медицини, надаються складні медичні послуги, ціла низка з яких є унікальними для України. В регіоні функціонує понад 900 закладів охорони здоров'я різних форм власності та підпорядкування. Існує розвинена система підготовки медичних кадрів вищої кваліфікації. Область традиційно виступає пілотним регіоном для реалізації міжнародних проектів з реформування охорони здоров'я.

Протягом останнього десятиріччя рівень захворюваності населення в Харківській області залишається вищим за середньо український, хоча простежуються тенденції до його поступового зниження.

За даними Департаменту охорони здоров'я ХОДА у 2017 році в області зареєстровано понад 5,1 млн захворювань, у тому числі вперше – понад 1,7 млн. Станом на 2018 рік було зареєстровано понад 4,9 млн захворювань, у тому числі вперше – понад 1,6 млн.

На 100 тис. населення у 2017 році показник загальної поширеності становив 190 729,02: по закладах районів області – 187 568,67; по закладах м. Харкова – 189 606,40, захворюваності – 66 176,08. В 2018 році показник загальної поширеності становив 183 217,07: по закладах районів області – 185 165,76; по заклах м. Харкова – 177 672,87, захворюваності – 63 177,80

В цілому найвищим рівнем захворюваності населення характеризуються Балаклійський, Дергачівський, Зміївський, Ізюмський, Куп'янський та Лозівський райони. Найбільшою поширеністю хвороб на 100 тис. населення – Барвінківський, Борівський, Кегичівський, Лозівський та Нововодолазький райони.

Стратегія не передбачає появу нових ризиків для здоров'я населення області.

3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

Харківська область посідає одне з провідних місць в економічному потенціалі України. На території області висока концентрація промислового, сільськогосподарського виробництва, транспортної інфраструктури в поєднанні із значною щільністю населення створили достатньо велике навантаження на біосферу, що призвело до забруднення атмосферного повітря та поверхневих вод, накопичення шкідливих відходів тощо.

Атмосферне повітря

Основними стаціонарними забруднювачами атмосферного повітря у Харківській області є підприємства теплоенергетичної та нафтогазовидобувної промисловості. Це такі підприємства, як Зміївська ТЕС ПАТ «Центренерго», Філія «Теплоелектроцентраль» ТОВ «ДВ НАФТОГАЗОВИДОБУВНА КОМПАНІЯ», ПрАТ «Харківська ТЕЦ-5», філія ГПУ «Шебелинкагазвидобування» АТ «Укргазвидобування». Сумарний вклад зазначених підприємств в забруднення атмосферного повітря стаціонарними джерелами викидів області у 2018 році склав 44,61%.

За даними Головного управління статистики у Харківській області викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у 2018 році склали 44,7 тис. т (у 2017 – 45,0 тис. т, у 2016 – 100,2 тис. т). Зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у Харківській області пов'язано зі зменшенням обсягів виробництва підприємств енергетичної галузі, зокрема Зміївської ТЕС ПАТ «Центренерго».

Основними джерелами забруднення атмосферного повітря на Зміївській ТЕС ПАТ «Центренерго» є котлоагрегати, фізичне зношення яких складає 51,3-99,6%. Згідно з наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості України від 20 квітня 2012 року № 253 було визначено терміни проведення реконструкції енергоблоків Зміївської ТЕС. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2013 року № 1058-р схвалено техніко-економічне обґрунтування «Реконструкція енергоблоку № 1 Зміївської ТЕС ПАТ «Центренерго». На виконання плану заходів щодо зниження негативного впливу Зміївської ТЕС на довкілля у 2018 році проведено поточний ремонт установок очистки газу на енергоблоках №№ 1-6.

Спостереження за забрудненням атмосферного повітря міста Харкова проводиться на 10 стаціонарних пунктах спостереження (ПСЗ). У 2019 році всього відібрано та проаналізовано 46881 пробу повітря на 20 забруднюючих інгредієнтів (у 2018 році – 46902 проби).

Аналізуючи, в цілому, стан атмосферного повітря міста відмічається незначне зменшення вмісту оксиду вуглецю, нікелю. Спостерігалось несуттєве збільшення вмісту пилу, діоксиду азоту, фенолу, заліза та міді. На рівні минулого року вміст діоксиду сірки, сульфатів, оксиду азоту, сірководню, сажі, формальдегіду, кадмію, марганцю, цинку, свинцю та хрому.

Індекс забруднення атмосферного повітря
в цілому по місту Харкову за 2018-2019 роки

Роки	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
	Індекс забруднення атмосферного повітря по місту Харкову											
2018	3,36	3,45	2,99	4,34	4,12	4,51	4,43	4,96	4,43	4,81	4,26	3,49
2019	4,22	3,99	4,15	4,01	4,32	4,39	4,07	4,83	4,89	4	3,48	3,19

Поводження з відходами

За даними Головного управління статистики у Харківській області, протягом 2018 року в області утворилося 1628,53 тис. т відходів, у тому числі відходів I класу небезпеки – 0,26 тис. т, II класу небезпеки – 0,58 тис. т, III класу небезпеки – 59,59 тис. т, IV класу небезпеки – 1568,1 тис. т. Серед утворених у 2018 році відходів найбільшу питому вагу становлять відходи IV класу небезпеки – 96,3% від загального обсягу.

Протягом 2018 року утилізовано, оброблено (перероблено) 290,7 тис. т відходів, або 17,8% від загальної кількості утворених.

Із загальної кількості утворених відходів I–IV класів небезпеки 857,34 тис. т було видалено у спеціально відведені місця чи об’єкти, що становить 52,6%.

На території Харківської області розташовано 78 організованих місць видалення твердих побутових відходів. Документи, що посвідчують право користування земельною ділянкою, отримано на 14 об’єктів поводження з відходами (18%). Паспортизацію місць видалення відходів проведено для 49 об’єктів (63%). Проектно-кошторисну документацію розроблено на 25 місць видалення відходів (32%) та отримано 18 позитивних висновків державної екологічної експертизи (23%). В більшості випадків, під час експлуатації місць видалення відходів, проектні рішення не дотримуються.

Також, в наявності 7 полігонів промислових відходів, на яких здійснюється розміщення відходів III та IV класів небезпеки: золошлаковідвал Зміївської ТЕС ПАТ «Центренерго», колишній шлаковідвал ВАТ «Куп'янський ливарний завод», полігон промислових відходів Обласного комунального спеціалізованого підприємства з виконання норм екологічної безпеки, полігон промислових відходів і золошлаковідвал ПрАТ «Харківський тракторний завод», полігон промислових відходів ПрАТ «Харківський підшипниковий завод», золошлаковідвал ТОВ «ДВ нафтогазовидобувна компанія» філія «Теплоелектроцентраль». Розміщення небезпечних промислових відходів 1-го і 2-го класів небезпеки на зазначених полігонах не дозволяється.

Основним напрямком роботи у сфері поводження з відходами залишається вирішення питання забезпечення повного збирання небезпечних відходів з метою передачі їх для подальшої утилізації, обробки (переробки) на спеціалізовані підприємства.

В області реалізується проект будівництва комплексу з переробки твердих побутових відходів з системою збору, утилізації полігонного газу та виробництва електричної енергії в м. Дергачі Харківської області (потужністю 30-40 тис. т/рік), замовником якого є комунальне підприємство «Муніципальна компанія поводження з відходами» Харківської міської ради.

Одним із варіантів ефективного вирішення проблем у сфері поводження з відходами є запровадження роздільного збирання їх компонентів.

У м. Харків вперше часткове роздільне збирання корисних компонентів у складі твердих побутових відходів було запроваджено у 2004 році. У 2008 році до роздільного збирання долучилися смт Слобожанське Зміївського району та смт Пісочин Харківського району. В с. Тернова Чугуївського району контейнери для роздільного збирання було встановлено у 2011 році, в смт Солоницівка та смт Пересічне Дергачівського району – у 2014 році.

Кількість населених пунктів, в яких розпочато запровадження роздільного збирання корисних компонентів твердих побутових відходів, збільшилася з 276 (у 2018 році) до 280 одиниць.

Користь роздільного збирання твердих побутових відходів виявляється у зменшенні навантаження на полігони твердих побутових відходів, мінімізації антропогенного навантаження на природні ресурси та покращення екологічного стану області.

Також, санітарне очищення територій населених пунктів повинно бути планово-регулярним і включати раціональне та своєчасне збирання, зберігання, перевезення та видалення відходів.

З метою забезпечення утримання територій населених пунктів у належному стані, їх санітарного очищення, збереження об’єктів загального користування та створення умов, сприятливих для життєдіяльності населення, на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 березня 2010 року № 777-р «Деякі питання проведення щорічної акції «За чисте довкілля» та дня благоустрою територій населених пунктів», щороку проводиться всеукраїнська акція «За чисте довкілля» та безстрокова всеукраїнська кампанія із забезпечення чистоти і порядку в населених пунктах.

Водні ресурси

Водні ресурси області формуються, як за рахунок атмосферних опадів (місцевий річковий стік, ґрунтова волога, підземні води), так і за рахунок зовнішнього притоку з суміжних територій (транзитні води Росії).

По території області протікає 867 річок, загальною протяжністю – 6405 км, з них довжиною більше 10 км – 172 річки протяжністю – 4666,6 км. З них, згідно класифікації річок України, одна відноситься до великих – Сіверський Донець довжиною – 1053 км (в межах області – 375 км), шість – до середніх річок, до яких відносяться Оскіл, Уди, Лопань, Мерла, Оріль, Самара. Решта річок відноситься до категорії малих.

Площі земель, зайняті водними об'єктами, складають 91,3 тис. га (2,9% території області), в тому числі під водосховищами і ставками 46,3 тис. га.

В області:

- збудовано 57 водосховищ (басейн р. Сіверський Донець – 42, басейн р. Дніпро – 15), загальним об'ємом 15 млн. м^3, площа дзеркала 33 тис. га.
- налічується 2538 ставків, (басейн р. Сіверський Донець – 1708, басейн р. Дніпро – 830), загальним об'ємом 229 млн. м^3 та площею дзеркала 13 тис.га.

Згідно бази даних за формою 2ТП-водгосп (річна) за 2018 рік кількість підприємств, що мають скиди зворотних вод до поверхневих водних об'єктів, становить 91, із них: 82 – в басейні р. Сіверський Донець, 9 – в басейні Дніпра. Ефективну очистку забезпечують очисні споруди 34 водокористувачів, що складає 36% від загальної їх кількості, в тому числі по видам очистки: біологічної очистки – 23, фізико-хімічної очистки – 2, механічної очистки – 9.

Потужність очисних споруд, згідно даних за формою 2ТП-водгосп (річна) за 2018 рік становить – 502,7 млн м^3, в тому числі перед скидом до водного об'єкту – 480,3 млн м^3.

Основними заходами щодо вирішення найважливіших проблемних питань з охорони і раціонального використання водних ресурсів є реконструкція та будівництво очисних споруд.

Природно-заповідний фонд

На теперішній час природно-заповідний фонд Харківської області налічує 246 територій та об'єктів загальною площею 74 843,6 га, в тому числі 13 об'єктів загальнодержавного значення площею 23 984,6 га, відсоток заповідності становить 2,38 від загальної площі області.

Зокрема, в регіоні створено і працюють три національні природні парки: «Гомільшанські ліси» у Зміївському і Первомайському районах, «Слобожанський» у Краснокутському районі та «Дворічанський» у Дворічанському районі, які є природоохоронними, рекреаційними, культурно-освітніми та науково-дослідними установами загальнодержавного значення. Для збереження екологічної цінності території національних природних парків потребують постійного догляду, моніторингу та розвитку.

4. Екологічні проблеми у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами дослідження)

1) Забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств та автотранспорту

За даними Головного управління статистики у Харківській області обсяги забруднюючих речовин (без урахування викидів діоксиду вуглецю), які надійшли в повітряний басейн Харківської області у 2018 році склали 44,7 тис. т, що на 0,5% менше, ніж у 2017 році. Переважна частина викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря – від процесів спалювання в енергетиці та переробній промисловості (50,1% від загального обсягу викидів).

Серед міст обласного значення та районів області найбільша кількість викидів у Зміївському (26,3% від загального обсягу викидів) і Чугуївському (14,9%) районах та м. Харкові (10,7%).

Основними підприємствами-забруднювачами атмосферного повітря Харківської області є: Зміївська теплова електрична станція ПАТ «Центренерго», Філія «ТЕПЛОЕЛЕКТРОЦЕНТРАЛЬ» ТОВ «ДВ нафтогазовидобувна компанія», ПАТ «Харківська ТЕЦ-5»

2) Забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових підприємств, підприємств житлово-комунального господарства

Харківська область розташована на вододілі двох річкових басейнів – Дона (Сіверського Дінця) та Дніпра. Басейн Дону складає 75% території області, басейн Дніпра – 25%.

Якість води річки Сіверський Донець залежить від надходження у річки басейну забруднень, які визначаються природними особливостями ландшафтів, водозбору, характером господарського використання заплав та інтенсивності господарської діяльності на площі всього водозбору.

За даними Харківського регіонального управління водних ресурсів у 2018 році з 102 суб'єктів господарювання, які здійснювали скид зворотних вод у водні об'єкти області, 13 суб'єктів господарювання (12,8%) здійснювали скид забруднених стічних вод до поверхневих водойм без очистки, 42 суб'єктів господарювання (41,2%) здійснювали скид недостатньо очищених стічних вод до водних об'єктів області, 31 суб'єкт господарювання (30,4%) здійснював скид нормативно очищених стічних вод, 16 суб'єктів господарювання (15,7%) здійснювали скид нормативно чистих без очистки. Таким чином, проведений аналіз свідчить, що кількість суб'єктів господарювання області, які здійснюють скид забруднених стічних вод с перевищенням нормативів складає більше 50%.

Найбільша кількість незадовільно працюючих очисних споруд розташована у наступних районах:

- Харківському – 13 одиниць, наприклад ТОВ «Стрілеча водоканал, житло, побут, сервіс», ТОВ «Екологія», ПАТ «Санаторій «Рай-Оленівка», КЗ «Зеленогайський спеціальний загальноосвітній навчально-виховний комплекс», КУ «Хорошевський геріатричний пансіонат», Харківська філія ТОВ «Яблуневий дар»;
- Зміївському – 6 одиниць, наприклад Казенне підприємство «Зміївський енергомеханічний завод», КЗОЗ Тубсанаторій «Занки», КП «Зміїв-сервіс»;
- Балаклійському – 5 одиниць, наприклад ПЖКГ «Курганське», очисні споруди Жовтневської виправної колонії Державної пенітенціарної служби Харківської області (№ 17), СТОВ «Протопопівське»;

- Дергачівському – 4 одиниці, наприклад очисні споруди каналізації Малоданилівської селищної ради, КП «Проходівське джерело», ДП «Санаторій Бермінводи»;
- Чугуївському – 4 одиниці, наприклад КП «Есхарівське ЖКЕУ-2011», Кочетоцьке водопровідно-каналізаційне господарство
- м. Люботин – 4 одиниці, наприклад ВККУ Люботинської міської ради (2 очисних споруд), Люботинське БМЕУ-387, Люботинський інтернат для дітей-сиріт;
- Вовчанському – 2 одиниці, наприклад Дочірнє підприємство «Флора» Екологічного об'єднання «Флора», КП «Старосалтівський комбінат житлово-комунальних послуг».

Причинами незадовільної роботи очисних споруд і, як наслідок, забруднення водних об’єктів, є фізична зношеність обладнання споруд очистки та каналізаційних мереж, вкрай недостатнє фінансування на проведення реконструкції, капітального ремонту існуючих очисних споруд і каналізаційних мереж або на будівництво нових систем, зменшення об’єму надходження стічних вод на очистку, що веде до порушення технології очистки, порушення правил експлуатації очисних споруд. До того ж переважну більшість очисних споруд було побудовано ще в 70-80 роки XX сторіччя за застарілими на теперішній час технологіями, тому вони не можуть здійснювати очищення господарчо-побутових стоків від сучасних хімічних засобів, які використовуються, зокрема фосфатів.

3) Забруднення підземних водоносних горизонтів

У м. Харків і районних центрах області техногенний вплив та проникнення забруднення розповсюджується на глибину залягання основних експлуатаційних водоносних горизонтів. Ґрунтові води першого від поверхні водоносного горизонту забруднені, спостерігаються підвищені показники по загальному вмісту солей, жорсткості, нормативів по сульфатах, нітратам, незадовільний бактеріологічний стан.

Проблемою для м. Харкова є забруднення підземних вод верхньокрейдяного водоносного горизонту. В м. Харкові у підтопленому стані знаходиться більш 5 тис. га забудованих територій. Ситуація може бути поліпшена лише з відновленням відкачки з верхньокрейдяного та вищезалеглих водоносних горизонтів з використанням вод на виробничі потреби підприємствами міста.

Оскільки недіючі свердловини є потенційними джерелами забруднення підземних вод, дуже актуальним є питання проведення тампонажу свердловин. Але, роботи по тампонажу свердловин виконуються повільно у зв’язку зі незадовільним фінансовим становищем підприємств, на балансі яких знаходяться дані свердловини, а також після розпаювання земель неможливо встановити власника свердловин.

4) Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону

В області налічується 165 малих річок, довжиною більше 10 км загальною протяжністю 3581,6 км.

Одним з найвагоміших чинників антропогенного впливу на річки є надходження до них неочищеного поверхневого стоку з території міст, що призводить до замулювання русел, забруднення вод, порушення гідрологічного режиму та технічного стану річок.

Гідрохімічний стан малих річок регіону знаходиться в межах середньорічних концентрацій з незначним коливанням в період повені. Екстремально-високих рівнів забруднення за останні роки не відмічалось.

5) Підтоплення земель та населених пунктів регіону

На території області має місце підтоплення територій і окремих об'єктів.

Природно високі рівні ґрунтових вод мають тенденцію до підвищення через розораність схилів і заплавних ділянок, що активізує замулення річок. Активне замулювання характерно для річок Уди, Лопань, Берека, Оріль та їхніх приток. Помітний вплив на коливання рівнів ґрунтових вод чинять атмосферні опади. Найчастіше засипання ярів призводить не тільки до підтоплення, але і до розвитку ерозійних і зсувних процесів. Так, підтоплення, як фактор активізації зсувних процесів має місце в містах Чугуїв, Куп'янськ, Красноград, Валки, Первомайськ і у багатьох сільських населених пунктах області.

Особливо схильні до підтоплення м. Харків (найбільш небезпечними є райони Основи, Журавлівки, Центрального ринку, дамби по пр. Леніна через Саржин Яр, схилів річкової долини вздовж вул. Клочківської, Журавлівських схилів), м. Валки, м. Ізюм, смт Печеніги, м. Первомайський, м. Барвінкове, с. Краснопавлівка Лозівського району.

6) Проблеми щодо поводження з відходами I-IV класів небезпеки

Серед основних чинників і критеріїв проблеми поводження з відходами I-III класів небезпеки є правове регулювання відносин щодо діяльності у цій сфері та забезпечення мінімального рівня утворення відходів, розширення їх використання у господарській діяльності, запобігання шкідливому впливу відходів на довкілля та здоров'я людини.

У Харківській області проблема поводження з твердими побутовими відходами залишається однією з найактуальніших.

7) Проблеми щодо утилізації відходів гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості

У Харківській області найбільшу питому вагу в утворенні промислових відходів IV класу небезпеки енергетичної галузі займає Зміївська ТЕС ПАТ «Центренерго». Відходи шлаку паливного, які утворюються цим підприємством, розміщуються на золошлаковідвалі.

Згідно зі ст. 246 Податкового Кодексу України, ставка податку за розміщення відходів IV класу небезпеки становить 5,0 грн за тонну. Підприємствам економічно вигідно залишати на зберіганні відходи, а не шукати шляхи їх утилізації та впроваджувати у виробництво нові технології використання відходів. З метою поліпшення ситуації у сфері утилізації відходів енергетичної галузі доцільно на законодавчому рівні створити ефективний економічний механізм зобов'язання підприємств щодо необхідності утилізації відходів.

8) Охорона, використання та відтворення дикої фауни і флори

З метою забезпечення збереження біорізноманіття в регіоні, в рамках виконання Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385, в Харківській області проводиться робота з розширення мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

На сьогоднішній день заповідний фонд Харківської області налічує 246 об'єкти (в т.ч. 13 – загальнодержавного значення, 233 – місцевого значення) загальною площею 74,843 тис. га, що становить 2,38% від загальної площі області.

У 2018 році за ініціативою обласної державної адміністрації рішенням обласної ради від 06.12.2018 № 886-VII створено ентомологічний заказник місцевого значення «Малорогозянський» в Золочівському районі Харківської області орієнтовною площею 14,1 га. Також, рішенням обласної ради від 06.12.2018 № 887-VII оголошено два об'єкти природно-заповідного фонду Харківської області, а саме: гідрологічний заказник місцевого значення «Вітрівський» в Балаклійському районі (орієнтовна площа 349,0 га) та ентомологічний заказник місцевого значення «Гаврилівський» в Борівському районі (орієнтовна площа 43, 56 га).

9) Охорона здоров'я населення

Стратегія не передбачає появу нових ризиків для здоров'я населення Харківської області. Натомість Стратегічні цілі: 1.1 «Організація доступної та ефективної системи надання медичних послуг і створення умов для здорового способу життя населення»; 1.4 «Забезпечення соціального захисту населення та гендерної рівності» та 5.2 «Упровадження системи електронного врядування в роботу регіональних і місцевих органів влади» передбачають значне покращення ситуації щодо здоров'я та добробуту населення вцілому.

10) Проблеми природно-заповідного фонду

Через обмеження у користуванні природними ресурсами, робота зі створення об'єктів ПЗФ затримується. Більшість зацікавлених сторін, а саме – органи місцевого самоврядування, підприємства лісового господарства, землевласники та землекористувачі тощо, не дають згоду на створення нових або розширення існуючих об'єктів природно-

заповідного фонду на території області, аргументуючи свою позицію обмеженнями в природокористуванні, відвідуванні території в певний період року, діяльності користувачів мисливських угідь, забороною випасання худоби та інше, що встановлено чинним законодавством в межах заповідних територій.

Законодавство України у сфері заповідної справи потребує змін та наближення (імплементації) до Європейського законодавства, а саме відносно зацікавленості землевласників та землекористувачів щодо включення їх земельних ділянок до природно-заповідного фонду.

5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (№ 1264-XII від 26.06.91) визначено (ст. 20[4]), що до компетенції обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері охорони навколишнього природного середовища належить:

а) забезпечення реалізації державної політики у сфері заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі, здійснення управління та регулювання у сфері охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України на відповідній території;

б) участь у проведенні моніторингу стану навколишнього природного середовища;

в) участь у розробленні стандартів щодо регулювання використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища від забруднення та інших шкідливих впливів;

г) реалізація повноважень у сфері оцінки впливу на довкілля відповідно до законодавства про оцінку впливу на довкілля;

ґ) затвердження за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, для підприємств, установ і організацій лімітів використання природних ресурсів (крім природних ресурсів загальнодержавного значення), скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище (крім скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення, навколишнього природного середовища за межами відповідної території);

д) видача дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства;

д$^{-1}$) реалізація повноважень у сфері стратегічної екологічної оцінки відповідно до законодавства про стратегічну екологічну оцінку;

е) вирішення інших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до закону.

Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (№ 2697-VIII від 28.02.2019). Закон передбачає інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку.

Відповідно до Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (№ 722/2019) має бути забезпечено дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є Протокол про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція ЕСПО), ратифікований Верховною Радою України (№ 562-VIII від 01.07.2015), та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. В Україні проведення СЕО регламентується Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» (№ 2354-VIII від 20.03.2018).

Юридичні засади поводження з водними ресурсами визначаються Водним кодексом України (№ 214/95-ВР від 06.06.95) та іншими законодавчими актами, що були розроблені

для забезпечення збереження, збалансованого й науково обґрунтованого використання та відновлення водних ресурсів, захисту водних ресурсів від забруднення, зараження й виснаження, запобігання та пом'якшення негативного впливу, покращення екологічного стану водних об'єктів і захисту прав водокористувачів.

У зв'язку з набранням чинності з 04.06.2017 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що регулюють відносини, пов'язані з одержанням документів дозвільного характеру щодо спеціального водокористування» від 07.02.2017 № 1830-VIII, повноваження стосовно видачі дозволів на спеціальне водокористування передано Державному агентству водних ресурсів України.

Основне чинне екологічне законодавство та норми у сфері користування водними ресурсами:

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування»;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та перелік забруднюючих речовин, скидання яких у водні об'єкти нормується»;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів»;
- Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами»;
- Наказ Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною».

Правове й інституційне регулювання та ключові екологічні вимоги у сфері охорони атмосферного повітря визначаються в Законі України «Про охорону атмосферного повітря» (2707-XII від 16.10.92). Основне чинне законодавство та норми у сфері захисту атмосферного повітря:

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення та оплати робіт, пов'язаних з видачею дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян - підприємців, які отримали такі дозволи»;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря»;
- Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про затвердження Інструкції про зміст та порядок складання звіту проведення інвентаризації викидів забруднюючих речовин на підприємстві»;
- Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про затвердження Інструкції про загальні вимоги до оформлення документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів, для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами для підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців»;
- Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів»;
- «Гранично допустимі концентрації хімічних і біологічних речовин в атмосферному повітрі населених місць», затверджені т.в.о. головного державного санітарного лікаря України.

Правові засади у сфері поводження з відходами забезпечуються Законом України «Про відходи» (№ 187/98-ВР від 05.03.1998) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для регулювання діяльності з метою уникнення чи мінімізації утворення відходів, зберігання й поводження з ними, запобігання та зменшення негативних наслідків для довкілля і здоров'я людини від утворення, зберігання та поводження з відходами. Повноваження місцевих державних адміністрацій у сфері поводження з відходами визначаються статтею 20 Закону України «Про відходи».

В Україні сформовано інвестиційне законодавство, в якому, зокрема, значна увага приділяється необхідності дотримання екологічних норм в процесі інвестиційної діяльності. Так Законом України «Про інвестиційну діяльність» (№ 1560-XII від 18.09.1991) встановлюється заборона інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України (ст. 4). У разі порушення екологічних, санітарно-гігієнічних та архітектурних норм державний орган може прийняти рішення про зупинення або припинення інвестиційної діяльності (ст. 21). Також у ст. 8 зазначається, що інвестор зобов'язаний одержати висновок з оцінки впливу на довкілля у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» (№ 2059-VIII від 23.05.2017).

6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років (постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків)

Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Стратегії і Плану заходів з її реалізації визначалися відповідно до контрольного переліку, наведеного в табл. 2.

Таблиця 2. Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Стратегії відповідно до контрольного переліку

Чи може реалізація Стратегії спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?		●		+
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?	●			+
3. Погіршення якості атмосферного повітря?		●		+
4. Появу джерел неприємних запахів?			●	
5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			●	
Водні ресурси				
6. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?		●		+
7. Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?			●	
8. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			●	
9. Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населення?			●	
10. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?		●		+
11. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			●	
12. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?			●	
13. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			●	+
14. Зміни напряму або швидкості потоків підземних вод?			●	
15. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			●	
16. Забруднення підземних водоносних горизонтів?			●	
Відходи				
17. Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?		●		+
18. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?		●		+
19. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?		●		+
20. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			●	
21. Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			●	
Земельні ресурси				
22. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?			●	+
23. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			●	+
24. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			●	
25. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність			●	

Чи може реалізація Стратегії спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
літогенної основи або зміни геологічної структури?				
26. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?		●		
27. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад?			●	
Біорізноманіття				
28. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			●	+
29. Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?			●	+
30. Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?		●		
31. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			●	+
Рекреаційні зони та культурна спадщина				
32. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?			●	+
33. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			●	+
34. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			●	
Населення та інфраструктура				
35. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?			●	
36. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?			●	+
37. Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?	●			
38. Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?	●			
39. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?			●	
40. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			●	+
Екологічне управління та моніторинг				
41. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			●	
42. Погіршення екологічного моніторингу?			●	+
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			●	
44. Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			●	
Інше				
45. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?			●	
46. Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			●	
47. Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			●	+
48. Суттєве порушення якості природного середовища?			●	
49. Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			●	
50. Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний			●	

Чи може реалізація Стратегії спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?				

На основі оцінок, представлених в табл. 2, можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Стратегії:

Атмосферне повітря. Реалізація завдань, передбачених оперативною ціллю 3.1 «Упровадження кластерного підходу до побудови смарт-спеціалізованої структури економіки, інтегрованої в глобальні ланцюги створення доданої вартості» і завданням «Розвиток мережі індустріальних і технологічних парків та кластерів» оперативної цілі 4.2, ймовірно може призвести до збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Розвиток мережі транспортного регіонального сполучення (оперативна ціль 4.3) призведе до збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від пересувних джерел. Це ймовірно може призвести до погіршення якості повітря.

Реалізація завдань оперативної цілі 2.1 «Поліпшення стану атмосферного та запобігання змінам клімату» має сприяти зменшенню викидів забруднюючих речовин і покращенню якості атмосферного повітря.

Водні ресурси. Реалізація завдань, передбачених оперативними цілями 3.1, 3.2, 3.4, 4.2 та 4.3, ймовірно може призвести до збільшення скидів забруднених вод у поверхневі водні об'єкти. Реалізація завдань, передбачених оперативними цілями 3.1, 3.4 та 4.2, ймовірно може призвести до збільшення навантаження на каналізаційні системи.

Разом з тим, Стратегія містить оперативну ціль 2.2 «Охорона та раціональне використання водних ресурсів», досягнення якої має призвести до покращення якості очищення стічних вод і відповідного зменшення скидів у природні водні об'єкти неочищених і недостатньо очищених стічних вод та покращення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок області. Реалізація завдань оперативної цілі 1.2 «Забезпечення доступних і якісних комунальних послуг у містах та енергозабезпечення сільського населення» має сприяти покращенню водопостачання та водовідведення у населених пунктах.

Відходи. Реалізація завдань, передбачених оперативними цілями 3.1, 3.2 та 3.4 ймовірно може призвести до збільшення кількості утворюваних промислових і твердих побутових відходів. Динаміка утворення, перероблення та накопичення відходів у Харківській області свідчить про те, що кількість утворених відходів приблизно залишається на одному й тому ж рівні, а кількість накопичених відходів невпинно зростає та ймовірно зростатиме й надалі.

Оперативна ціль 2.5. Стратегії «Створення ефективної системи поводження з відходами» містить завдання, спрямовані на впровадження в населених пунктах роздільного збору відходів, забезпечення населених пунктів технікою та обладнанням для збору побутових відходів, упровадження нових технологій з переробки та утилізації відходів, будівництво нових полігонів, які відповідають установленим стандартам. Реалізація цих завдань буде сприяти поліпшенню ситуації у сфері поводження з відходами в області.

Земельні ресурси. Внаслідок реалізації Стратегії не передбачається поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози, зміни у топографії або в характеристиках рельєфу. Ймовірно можуть відбутися зміни в чинній практиці використання земель, які пов'язані з розвитком мережі автомобільних доріг (оперативна ціль 5.1). Зокрема, може виникнути потреба у використанні земельних ділянок для будівництва автомобільних доріг і складування відходів виробництва, що ймовірно може погіршити стан земельних ресурсів.

Виконання завдань, передбачених оперативною ціллю 2.3 «Забезпечення якісного стану і відновлення деградованих і еродованих земель і ґрунтів», має сприяти покращенню стану земельних ресурсів.

Біорізноманіття. У Стратегії не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на існуючі об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ). Натомість завдання, передбачені оперативною ціллю 2.4, які спрямовані на збільшення площі лісів, парків, скверів і зелених насаджень, охорону та розширення мережі й об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, збереження тваринного світу, очищення лісових масивів та лісосмуг від несанкціонованих сміттєзвалищ, проведення рубок з формування і оздоровлення лісів, ведення кадастрів рослинного і тваринного світу, підвищення багатофункціональної ролі лісів сприятимуть збереженню біорізноманіття.

Реалізація завдання «Забезпечення збільшення обсягів виробництва тваринної і овочево-ягідної продукції» (оперативна ціль 3.2) ймовірно може призвести до збільшення площ сільськогосподарських угідь.

Рекреаційні зони та культурна спадщина. Реалізація завдань оперативної цілі 1.5 «Забезпечення гармонійного фізичного та духовного розвитку всіх верств населення і реалізація молодіжної політики» має сприяти збереженню культурної спадщини Харківщини. Реалізація завдання «Збільшення площ лісів, парків, скверів і зелених насаджень» (оперативна ціль 2.4) має сприяти збільшенню та покращенню якості рекреаційних зон області.

Населення та інфраструктура. Внаслідок реалізації завдань оперативної цілі 4.3, а саме «реконструкція регіональної системи автодоріг, продовження будівництва нових станцій метрополітену в м. Харкові, розвиток мережі транспортного регіонального сполучення», можуть суттєво вплинути на нинішню транспортну систему та призвести до змін у структурі транспортних потоків.

Реалізації завдань оперативної цілі 1.2 «Забезпечення доступних і якісних комунальних послуг у містах та енергозабезпечення сільського населення» має сприяти покращенню забезпеченості населення області житлом.

Стратегія не передбачає появу нових ризиків для здоров'я населення області. Натомість реалізація оперативної цілі 1.1 «Організація доступної та ефективної системи надання медичних послуг і створення умов для здорового способу життя населення» та оперативної цілі 1.5 «Забезпечення гармонійного фізичного та духовного розвитку всіх верств населення і реалізація молодіжної політики» має призвести до покращення стану здоров'я населення.

Екологічне управління, моніторинг та інше. Стратегія не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки і не призведе до збільшення споживання значних обсягів палива або енергії. Проте реалізація завдань, передбачених оперативною ціллю 3.5 «Енергозабезпечення і створення ефективної системи енергозбереження в регіоні на інноваційній основі» ймовірно знизить обсяги споживання енергії. Реалізація завдань «Створення ефективної системи моніторингу довкілля та управління екологічними ризиками» (оперативна ціль 2.1), «Запровадження ефективної системи моніторингу якості води» (оперативна ціль 2.2) та «Упровадження регіональної системи моніторингу споживання енергетичних ресурсів» має сприяти покращенню системи екологічного моніторингу.

Ймовірність того, що реалізація Стратегії призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Розвиток транспортної інфраструктури та сполучення (оперативна ціль 4.2) може мати значні наслідки для довкілля та здоров'я населення. Це такі наслідки, як додаткова емісія забруднюючих речовин в атмосферу в місцях накопичення транспорту, зростання шумового та вібраційного забруднення, забруднення земельних і водних ресурсів, вплив продуктів переробки палива на здоров'я людини населення тощо.

7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування

Під час проведення аналізу ймовірних негативних наслідків для довкілля від реалізації Стратегії було виявлено ряд оперативних цілей, завдання яких потребують серйозної уваги під час їх реалізації, щоб не припустити негативного впливу на довкілля, або які доцільно скоригувати для того, щоб посилити позитивні наслідки для довкілля та здоров'я населення внаслідок реалізації Стратегії. Відповідні пропозиції наведені в табл. 3.

Таблиця 3. Пропозиції до цілей і завдань Стратегії Таблиця 4. Пропозиції до цілей і завдань Стратегії

Оперативна ціль	Пропозиція
Стратегічна ціль 1. Забезпечення високої якості життя населення на всьому просторі регіону	
1.3. Забезпечення доступної і якісної освіти на всіх рівнях	Додати завдання: Розвиток освіти для сталого розвитку та екологічної освіти
1.5. Забезпечення гармонійного фізичного та духовного розвитку всіх верств населення і реалізація молодіжної політики	Додати завдання: Формування здорового способу життя населення області
Стратегічна ціль 2. Забезпечення чистого оточуючого середовища на всьому просторі регіону	
2.1. Поліпшення стану атмосферного повітря та запобігання змінам клімату	Додати завдання: Розвиток автоматизованої системи контролю та обліку викидів на джерелах забруднення
	Додати завдання: Оптимізація транспортних перевезень
2.4. Збільшення лісистості області і збереження біорізноманіття	Додати завдання: Поліпшення стану природоохоронних територій
	Додати завдання: Розроблення еколого-туристичної карти території області (з нанесенням чітко визначених екологічних маршрутів, відомостями про основні об'єкти, різноманіття флори та фауни)
	Додати завдання: Створення веб-сторінки «Довкілля Харківщини» на офіційному сайті Харківської обласної державної адміністрації
	Додати завдання: Формування системи інформування населення щодо питань біорізноманіття, зміни клімату та збереження довкілля
	Додати завдання: Поліпшення стану зелених насаджень у населених пунктах області
2.5. Створення ефективної системи поводження з твердими побутовими відходами	Викласти назву оперативної цілі 2.5. у наступній редакції: «Створення ефективної системи поводження з **промисловими** і твердими побутовими відходами»
	Завдання 3 сформулювати у такій редакції: Впровадження новітніх технологій та обладнання зі збирання, сортування, транспортування, переробки і утилізації відходів.
Стратегічна ціль 3. Побудова конкурентоспроможної та смарт-спеціалізованої просторової економіки з високою доданою вартістю	
3.2. Розвиток сільських територій та територіальних громад шляхом створення робочих місць з високою доданою вартістю на базі фермерських і селянських господарств і їх кооперації	Додати завдання: Створення еколого-просвітницьких центрів з впровадження органічного землеробства на базі закладів освіти
	Додати завдання: Створення системи залучення громадськості, сільських жителів до прийняття рішень, які можуть мати негативний вплив на довкілля
3.3. Підтримка розвитку малого та середнього бізнесу	Додати завдання: Сприяння розвитку екологічно дружнього («зеленого») малого та середнього бізнесу
	Додати завдання: Створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу у сфері поводження з побутовими та промисловими відходами

Оперативна ціль	Пропозиція
	Додати завдання: Інформування щодо можливості отримання кредитів для малого і середнього бізнесу
3.4. Створення інноваційної та креативної економіки середніх і малих міст регіону	Додати завдання: Розвиток екологічно дружніх видів транспорту, у тому числі велосипедної інфраструктури; електротранспорту та мережі заправок для електромобілів
	Додати завдання: Розвиток міського громадського транспорту
	Додати завдання: Сприяння впровадженню інноваційних екологічно дружніх технологій на підприємствах-забруднювачах
	Додати завдання: Підтримка розвитку інженерних розробок у сфері інноваційних екобезпечних технологій
3.5. Енергозабезпечення і створення ефективної системи енергозбереження в регіоні на інноваційній основі	Додати завдання: Сприяння підготовці/перепідготовці/ підвищенню кваліфікації фахівців з енергетичного менеджменту для промислових підприємств і муніципалітетів
	Додати завдання: Проведення інформаційних кампаній щодо можливостей отримання «теплих» кредитів
	Додати завдання: Розробка та впровадження інноваційних проектів з використання альтернативних джерел енергії
	Додати завдання: Підтримка впровадження альтернативної енергетики
	Додати завдання: Створення умов для розробки інвестиційних проектів у сфері альтернативної енергетики
	Додати завдання: Створення банку даних земель, у тому числі порушених, придатних для розміщення об’єктів альтернативної енергетики
Стратегічна ціль 4. Забезпечення інвестиційно привабливого клімату в регіоні і створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури	
4.1. Організація системи залучення і супроводження міжнародних і вітчизняних інвестицій	Додати завдання: Розроблення та впровадження спеціальних екологічних критеріїв для оцінки інвестиційних проектів
Стратегічна ціль 5. Забезпечення європейського рівня управління та самоврядування в регіоні	
5.2. Упровадження системи електронного врядування в роботу регіональних і місцевих органів влади	Додати завдання: Формування екологічної мережі області на основі використання сучасних геоінформаційних технологій

8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалась стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки)

У Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки розглядаються 3 сценарії розвитку регіону: базовий (інерційний), оптимістичний (інноваційний) і песимістичний. Умовою формування сценаріїв є їх альтернативність з врахуванням засад смарт-спеціалізації як інструменту підвищення конкурентоспроможності.

Передумовами реалізації базового (інерційного) сценарію розвитку є збереження наявних тенденцій та незначні зміни економічної політики держави. Загрози та ризики не реалізуватимуться повною мірою, а сильні сторони регіону будуть в змозі їх компенсувати. Результатом реалізації цього сценарію в екологічному аспекті буде впровадження проектів місцевого розвитку у сфері енерго-, тепло-, водопостачання для сільських громад і малих міст.

Оптимістичний (інноваційний) сценарій розвитку реалізується у разі виникнення сприятливих умов для розвитку як на національному, так і на глобальному рівні, зниження впливу можливих ризиків. Цей сценарій демонструє позитивну динаміку, яка буде можлива за умови успішної реалізації Стратегії та підтримки сильних сторін регіону зовнішніми можливостями. Реалізація багатьох оперативних цілей і завдань Стратегії має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні, якщо належним чином будуть враховані природоохоронні вимоги, що, зокрема, є необхідною умовою інноваційного розвитку.

Основною передумовою реалізації песимістичного сценарію розвитку є посилення загроз і ризиків, зниження впливу сильних сторін, що значно погіршить існуючу ситуацію, незважаючи на зусилля з упровадження Стратегії. В екологічному аспекті цей сценарій є найбільш несприятливим, оскільки він призведе до погіршенням стану довкілля внаслідок обмеженого охоплення громад проектами щодо удосконалення систем енерго-, тепло- та водопостачання та неможливості широкого впровадження екологоорієнтованих безпечних технологій альтернативної енергетики, переробки відходів та енергозбереження, погіршення демографічної ситуації, а також до подальшого зниження рівня життя населення. Реалізація песимістичного сценарію ілюструє значне загострення соціально-політичних, фінансово-економічних, комунальних проблем.

Отже, найкращою виправданою альтернативою є реалізація оптимістичного (інноваційного) сценарію розвитку.

9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування, у тому числі для здоров’я населення

СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження Стратегії і Плану заходів з її реалізації. Значущі наслідки для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, повинні відслідковуватися під час реалізації Стратегії, зокрема, з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення.

Результати моніторингу мають бути доступними для органів влади та громадськості. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» встановлює необхідність здійснення моніторингу наслідків виконання документу державного планування для довкілля (ст. 17). Моніторинг може бути використаний для:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дає можливість отримати інформацію про реалізацію Стратегії;
- отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);
- перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади;
- перевірки того, що Стратегія виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

Для організації моніторингу можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально удосконалені для цілей СЕО.

У рамках реалізації Стратегії моніторинг досягнення цілей запроваджується шляхом порівняння фактично отриманих значень індикаторів з їх базовими значеннями, який проводиться щопівроку. Оцінка досягнення цілей Стратегії проводиться за результатами виконання першого та другого етапів її реалізації відповідно до Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затвердженої Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 року № 79 через один рік після завершення відповідного етапу.

Моніторинг базується на розгляді обмеженого числа відібраних показників (індикаторів) за кожним зі стратегічних напрямів та аналізі досягнення запланованих результатів. Система запропонованих в Стратегії індикаторів включає екологічні індикатори та індикатори здоров’я населення (табл. 4).

Таблиця 4. Екологічні індикатори та індикатори здоров’я населення, запропоновані в Стратегії для оцінювання результативності реалізації Стратегії

Оперативна ціль	Індикатори
Стратегічна ціль 1. Забезпечення високої якості життя населення на всьому просторі регіону	
1.1. Організація доступної та ефективної системи надання медичних послуг і створення умов для здорового способу життя населення	- Очікувана тривалість життя при народженні жінок і чоловіків та при досягненні ними 60 років, років - Природний приріст населення, осіб на 1000 наявного населення - Смертність дітей у віці до 1 року, на 1000 живонароджених - Кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань за класами хвороб (новоутворення; хвороби органів дихання), одиниць на 100 тис. населення
1.2. Забезпечення доступних і якісних комунальних послуг у містах та енергозабезпечення сільського населення	- Частка ветхих та аварійних водопровідних, каналізаційних мереж, % - Втрати тепла у системі теплопостачання, %
1.5. Забезпечення гармонійного фізичного та духовного розвитку всіх верств населення і реалізація молодіжної політики	- Питома вага населення, охопленого заняттями фізичною культурою та спортом усього та у сільській місцевості, % - Кількість проведених культурних, мистецьких, спортивних заходів, раз на рік

Оперативна ціль	Індикатори
Стратегічна ціль 2. Забезпечення чистого оточуючого середовища на всьому просторі регіону	
2.1. Поліпшення стану атмосферного повітря та запобігання змінам клімату	- Викиди діоксиду вуглецю (CO_2), тис. т - Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами у міській та сільській місцевості, тис. т - Питома вага відновлюваних джерел енергії у загальному обсязі генерації тепло-, електроенергії, %
2.2. Охорона та раціональне використання водних ресурсів	- Скинуто забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, % від забруднених зворотних вод - Потужність очисних споруд, млн $м^3$ - Використано свіжої води у міській та сільській місцевості, млн $м^3$ - Наявність паспортів водних об'єктів, % від усіх водних об'єктів - Оприлюднення якісного складу води водопостачальниками, раз на рік.
2.3. Забезпечення якісного стану і відновлення деградованих і еродованих земель і ґрунтів	- Площа земельних угідь, тис. га - Кількість внесених добрив, т/га - Питома вага зрошуваних земель, % - Обсяги фінансування проектів з відновлення родючості ґрунтів, тис. грн.
2.4. Збільшення лісистості області і збереження біорізноманіття	- Площа лісів та лісовкритих площ, тис. га - Площа заповідників та природних національних парків, тис. га; % від загальної площі області - Площа загибелі лісових насаджень від лісових пожеж, га; - Питома вага ліквідованих несанкціонованих сміттєзвалищ, % від усіх виявлених; - Наявність кадастрів рослинного і тваринного світу; - Загальна кількість копитних тварин, хутрових звірів, пернатої дичини, що мешкають у межах мисливських угідь, голів
2.5. Створення ефективної системи поводження з твердими побутовими відходами	- Питома вага утилізованих, знешкоджених або спалених відходів, % від загального обсягу утворених - Забезпеченість населених пунктів послугами збирання та утилізації побутових відходів, у т.ч. шляхом переробки на місці, % від загальної кількості населених пунктів області - Обсяги промислових відходів (I-III класів небезпеки), тис. т / тис. грн ВРП
Стратегічна ціль 3. Побудова конкурентоспроможної та смарт-спеціалізованої просторової економіки з високою доданою вартістю	
3.2. Розвиток сільських територій та територіальних громад шляхом створення робочих місць з високою доданою вартістю на базі фермерських і селянських господарств і їх кооперації	- Кількість сільськогосподарських тварин, тис. голів.
3.5. Енергозабезпечення і створення ефективної системи енергозбереження в регіоні на інноваційній основі	- Питома вага відновлюваних джерел у загальному обсязі відпуску електричної енергії, %; - Питома вага відновлюваних джерел у загальному обсязі відпуску теплової енергії, %; - Обсяг фінансування проектів енергомодернізації житлового фонду, тис. грн на $м^2$; - Обсяги залучених коштів міжнародних організацій для реалізації проектів з енергозбереження та енергоефективності, млн дол. США.
Стратегічна ціль 4. Забезпечення інвестиційно привабливого клімату в регіоні і створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури	
4.3. Розвиток транспортної інфраструктури та сполучення	- кількість пасажирів, перевезених електротранспортом (залізничним, трамвайним, тролейбусним, метрополітеном), млн осіб.

Пропозиції до індикаторів, запропонованих у Стратегії (табл. 4):

- індикатор «Поголів'я рідких та вимираючих тварин, у т. ч. занесених у Червону книгу України, голів» оперативної цілі 2.4 «Збільшення лісистості області і збереження біорізноманіття» пропонується **вилучити** у зв'язку з відсутністю методики та засобів (в т.ч. компетентних людських ресурсів) для проведення заходів з обліку щодо отримання достовірних даних про чисельність тварин, занесених до Червоної книги України та інших природоохоронних списків;

- **вилучити** наступні індикатори оперативної цілі 2.5: ліквідація несанкціонованих сміттєзвалищ, % від виявлених; впровадження роздільного збирання побутових відходів, % від загального обсягу утилізованих; питома вага відходів, спалених для отримання енергії, %; потужність полігонів з переробки твердих побутових відходів, млн т; обсяги промислових відходів (I-III класів небезпеки), тис. т/тис. грн ВРП; обсяги фінансування проектів громадських екологічних ініціатив, тис. грн;

- індикатор оперативної цілі 2.5 «Забезпеченість населених пунктів послугами збирання та утилізації побутових відходів, у т.ч. шляхом переробки на місці, % від загальної кількості населених пунктів області» **викласти у редакції** «Частка населених пунктів, у яких впроваджено роздільне збирання твердих побутових відходів, у загальній кількості населених пунктів регіону, %».

З метою врахування індикаторів, зазначених в національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», кількість екологічних індикаторів доцільно розширити (табл. 5).

Таблиця 5. Рекомендовані додаткові екологічні індикатори

Оперативна ціль	Індикатори
1.2. Забезпечення доступних і якісних комунальних послуг у містах та енергозабезпечення сільського населення	Частка сільського населення, яке має доступ до безпечної питної води, %
2.1. Поліпшення стану атмосферного повітря та запобігання змінам клімату	Обсяг викидів парникових газів, % до рівня 1990 р. Кількість міст, в яких середньодобові концентрації основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі перевищують середньодобові гранично допустимі концентрації, одиниць
2.4. Збільшення лісистості області і збереження біорізноманіття.	Частка площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду у загальній території області, % Лісистість території області, % Запаси деревини в лісах, млн куб. м
2.2. Охорона та раціональне використання водних ресурсів	Частка сільського населення, яке має доступ до покращених умов санітарії, %
2.5. Створення ефективної системи поводження з твердими побутовими відходами	Частка населених пунктів, у яких впроваджено роздільне збирання твердих побутових відходів, у загальній кількості населених пунктів регіону, %
3.2. Розвиток сільських територій та територіальних громад шляхом створення робочих місць з високою доданою вартістю на базі фермерських і селянських господарств і їх кооперації	Площа орних земель (ріллі), тис. га Частка сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у загальній площі сільськогосподарських угідь, % Частка площі сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ) у загальній території області, % Кількість визначених та реалізованих завдань щодо досягнення нейтрального рівня деградації земель, одиниць
3.5. Енергозабезпечення і створення ефективної системи енергозбереження в регіоні на інноваційній основі	Частка енергії, виробленої з відновлювальних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії, %
4.3. Розвиток транспортної інфраструктури та сполучення	Частка електротранспорту у внутрішньому сполученні, %

10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (за наявності)

Ймовірні транскордонні наслідки для довкілля при реалізації документу державного планування – «Стратегія розвитку Харківської області на 2021-2027 роки» відсутні.

11. Резюме нетехнічного характеру інформації, передбаченої пунктами 1-10 цієї частини, розраховане на широку аудиторію

1. Стратегія розвитку Харківської області на 2021-2027 роки і План заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки спрямовані на запровадження механізмів ефективної реалізації у регіоні структурних національних реформ і секторальних політик, зменшення територіальних диспропорцій, мінімізації можливих негативних явищ і підвищення фінансової та управлінської спроможності територіальних громад області із забезпеченням захисту прав та інтересів найбільш вразливих соціальних груп населення.

У Стратегії визначені такі стратегічні цілі:

1) Забезпечення високої якості життя населення на всьому просторі регіону.
2) Забезпечення чистого оточуючого середовища на всьому просторі регіону.
3) Побудова конкурентоспроможної та смарт-спеціалізованої просторової економіки з високою доданою вартістю.
4) Забезпечення інвестиційно привабливого клімату в регіоні і створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури.
5) Забезпечення європейського рівня управління та самоврядування в регіоні.

2. Аналіз трендів стану довкілля Харківської області вказує на тенденцію зниження обсягів викидів від стаціонарних джерел; зменшення обсягів забору та використання води; зменшення рівня водовідведення та скидів забруднених вод; високий рівень господарського освоєння земель; незначне зростання площі природно-заповідного фонду за останні 5 років; стабілізацію кількості утворюваних відходів приблизно на одному й тому ж рівні, перероблення невеликої частини утворених відходів, а також невпинне зростання обсягів накопичених відходів.

3. Основними екологічними проблемами області є: забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств та автотранспорту; забруднення водних об’єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових підприємств, підприємств житлово-комунального господарства; забруднення підземних водоносних горизонтів; порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону; підтоплення земель та населених пунктів регіону; поводження з відходами I-IV класів небезпеки; утилізація відходів гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості; охорона, використання та відтворення дикої фауни і флори; проблеми природно-заповідного фонду.

4. Основні зобов’язання у сфері охорони довкілля області визначаються законами України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про відходи», «Про інвестиційну діяльність», «Про природно-заповідний фонд України», «Про тваринний світ», «Про рослинний світ», «Про мисливське господарство та полювання», Водним кодексом України, Лісовим кодексом України, Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року».

5. Значні наслідки для довкілля може мати розвиток мережі транспортного регіонального сполучення. Слід очікувати збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел, змін у структурі транспортних потоків та будівництва нових об’єктів для забезпечення транспортних сполучень. Ймовірно може відбутися збільшення скидів забруднених вод у поверхневі водні об’єкти, збільшення навантаження на каналізаційні системи, збільшення кількості утворюваних промислових і твердих побутових відходів, зміни в чинній практиці використання земель і збільшення площі сільськогосподарських угідь.

Реалізація багатьох цілей і завдань Стратегії не повинна призвести до появи нових негативних наслідків для довкілля, якщо під час її реалізації будуть належним чином враховані природоохоронні вимоги.

Ймовірність того, що реалізація Стратегії призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

6. Реалізація багатьох оперативних цілей Стратегії має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні.

Реалізація передбачених у Стратегії оперативних цілей 1.1 «Організація доступної та ефективної системи надання медичних послуг і створення умов для здорового способу життя населення» і 1.5 «Забезпечення гармонійного фізичного та духовного розвитку всіх верств населення і реалізація молодіжної політики» має призвести до покращення стану здоров'я населення.

7. Під час проведення аналізу ймовірних негативних наслідків для довкілля від реалізації Стратегії було виявлено ряд оперативних цілей, завдання яких потребують серйозної уваги під час їх реалізації, щоб не припустити негативного впливу на довкілля, або які доцільно скоригувати для того, щоб посилити позитивні наслідки для довкілля та здоров'я населення внаслідок реалізації Стратегії. Для запобігання, зменшення та пом'якшення ймовірних негативних наслідків виконання Стратегії запропоновано ряд заходів.

8. У Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки розглядаються 3 сценарії розвитку регіону: базовий (інерційний), оптимістичний (інноваційний) і песимістичний. Умовою формування сценаріїв є їх альтернативність з врахуванням засад смарт-спеціалізації як інструменту підвищення конкурентоспроможності.

Передумовами реалізації базового (інерційного) сценарію розвитку є збереження наявних тенденцій та незначні зміни економічної політики держави. Оптимістичний (інноваційний) сценарій розвитку реалізується у разі виникнення сприятливих умов для розвитку як на національному, так і на глобальному рівні, зниження впливу можливих ризиків. Цей сценарій демонструє позитивну динаміку, яка буде можлива за умови успішної реалізації Стратегії та підтримки сильних сторін регіону зовнішніми можливостями. Основною передумовою реалізації песимістичного сценарію розвитку є посилення загроз і ризиків, зниження впливу сильних сторін, що значно погіршить існуючу ситуацію, незважаючи на зусилля з упровадження Стратегії. Найкращою виправданою альтернативою є реалізація оптимістичного (інноваційного) сценарію розвитку.

9. Моніторинг екологічних індикаторів ефективності впровадження Стратегії є важливою формою контролю того, який фактичний вплив на довкілля матиме Стратегія. Система запропонованих в Стратегії індикаторів включає екологічні індикатори та індикатори здоров'я населення. З метою врахування індикаторів, зазначених в національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», кількість екологічних індикаторів доцільно розширити.

12. ПЕРЕЛІК ВИКОНАВЦІВ ЗВІТУ ПРО СТРЕТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ

№ зп.	Прізвище, імя, по-батькові	Посада	Підпис
1	Кравченко О.К.	Виконавчий директор ТОВ НТВК «УКРАЇНА»	
2	Божко О.С.	Еколог ТОВ НТВК «УКРАЇНА»	